

PLASTICA CUCUTENIANĂ DIN VECHILE COLECȚII ALE MUZEULUI DE ISTORIE A MOLDOVEI

În vechile colecții ale Muzeului de istorie a Moldovei din Iași se află un lot de 331 de figurine cucuteniene de lut ars, dintre care 300 antropomorfe și 31 zoomorfe¹.

Din cercetările făcute asupra provenienței acestor figurine rezultă că o parte din ele s-au găsit cu ocazia săpăturilor din așezarea de la Cucuteni-Băiceni, efectuate de Gr. Buțureanu², N. Beldiceanu³ și H. Schmidt⁴.

Aceste obiecte, împreună cu altele din fosta colecție a Facultății de litere din Iași, au fost donate Muzeului de antichități în anii 1916—1917. Printre ele s-au găsit trei fragmente de figurine antropomorfe, publicate de I. Andrieșescu⁵ (pl. I/2,8 ; VI/7), și două figurine zoomorfe, publicate de H. Schmidt (pl. XXII/6 ; XXIII/1)⁶. O altă parte din figurinele acestui lot, descoperite tot la Cucuteni, provin din colecția I. State, donată aceluiași muzeu în 1935 (pl. I/3 ; IV/4 ; VII/14 ; VIII/1 ; IX/4 ; XV/1,3 ; XVI/11 ; XXII/1,5,8 ; XXIV/9)⁷. În fine, celelalte figurine provin din alte așezări cucuteniene din Moldova, cercetate prin recunoașteri și sondeaje de către colaboratorii Muzeului de istoria Moldovei din Iași sau din diferite donații⁸.

Deseori este imposibil să se poată preciza localitatea de proveniență a acestor figurine, întrucât în inventarul vechi al muzeului și chiar în publicațiile unde sînt menționate unele dintre ele nu există o evidență clară pentru fiecare figurină în parte.

¹ Colecția Muzeului de istorie a Moldovei, inv. nr. 584—621, 623—909, 1 086—1 131, 1 183—1 257, 1 631—1 636.

² I. Gr. Buțureanu, *Notițe asupra săpăturilor și cercelărilor făcute la Cucuteni-Băiceni*, „Arhiva Soc. Științifice și literare din Iași”, I, 3, 1889, p. 257—260.

³ N. Beldiceanu, *Antichitățile dela Cucuteni*, Iași, 1885.

⁴ H. Schmidt, *Cucuteni, in der oberen Moldau*, Berlin u. Leipzig, 1932, p. 1—2.

⁵ I. Andrieșescu, *Contribuție la Dacia înainte de Romani*, Iași, 1912, pl. V, dreapta.

⁶ H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 33/13 ; 35/22.

⁷ Șt. Bujoreanu, *Noua colecție de obiecte preistorice de la Cucuteni, a Muzeului de antichități Iași*, în *AArh*, 13—14, 1937—1938, p. 23 și urm., fig. 1/d ; 2 ; 3/a ; 4/a b ; 5/a, d, e ; 7/b ; 8/b, c, d. Cf. Registrul de intrare și ieșire al Muzeului de antichități din Iași, 1935, nr. 33 din 21 iulie, unde se specifică că acest lot de figurine provine de pe proprietatea „I. State”, în imediata vecinătate a așezării neolitice de la Cucuteni.

⁸ Cf. O. Tafrali, *Istoricul înființării Muzeului de antichități din Iași*, în *AArh*, 9—13, 1933—1934, p. 53 și urm. De asemenea, o figurină antropomorfă în poziție șezîndă (fig. 16, 2), provenind din Moldova, a fost donată de către Arhivele statului din Iași.

Din aceste motive, în afară de figurinele cunoscute din publicații cărora li se poate menționa locul de găsim, pentru rest nu s-a putut da nici un fel de precizare, indicându-se doar : *Moldova*.

Cu toate aceste dificultăți în determinarea provenienței lor, figurinele antropomorfe și zoomorfe la care ne referim aici prezintă interes pentru o mai bună cunoaștere a plasticii neolitice din fazele Cucuteni A și B de pe teritoriul Moldovei.

În acest scop, ne propunem, ca în cele ce urmează să prezentăm în ordine cronologică diferitele grupe și variante de figurine antropomorfe, accentuând asupra caracteristicilor lor tipologice și stilistice. În ceea ce privește figurinele zoomorfe, se va accentua asupra caracteristicilor lor, neputându-le separa din punct de vedere cronologic.

I. FIGURINE ANTROPOMORFE

A. FAZA CUCUTENI A

Din această fază sînt 35 de figurine feminine fragmentare, caracterizate printr-o steatopigie foarte pronunțată și poziție verticală, cu partea superioară a corpului ușor înclinată înainte și cu cea inferioară terminată în majoritatea cazurilor printr-un vîrf ascuțit. Aceste figurine, constituite din două jumătăți simetrice lipite între ele, erau lucrate dintr-o pastă relativ fină, arsă la roșu. Una dintre ele prezintă pe suprafața ei amprentele unor boabe de cereale. Asemenea amprente s-au mai observat și pe o figurină Cucuteni A găsită la Trușești Tuguieta⁹, ca și pe unele figurine precucuteniene provenind din așezarea de la Luka Vrublevețkaia¹⁰. De obicei, corpul acestor figurine este ornamentat în întregime cu un decor incizat ; figurine neornamentate se întîlnesc, de altfel, mai rar în această fază.

În general, capul figurinelor ornamentate sau neornamentate din faza Cucuteni A este de cele mai multe ori o simplă continuare conică a gîtului. Cîteodată, nasul, „en bec d'oiseau”, mult redus față de acela al figurinelor din faza Cucuteni B, prezintă de o parte și de alta a lui cîte o mică pastilă aplicată. Alteori, aceste pastile sînt fixate pe piept, în dreptul sînilor sau pe pîntece, indicînd ombilicul (pl. I/1).

Spre deosebire de acestea, figurinele feminine din alte așezări de tip Cucuteni A se caracterizează prin stilizarea părului sub formă de coadă împletită și lăsată pe spate pînă la șolduri¹¹. Brațele, adesea sub formă de prelungire a umerilor, sînt indicate prin amorse de brațe mai rotunjite (pl. I/1) sau mai ascuțite (pl. I/4). Acest fel de modelare a figurinelor antropomorfe este tipic pentru cultura cucuteniană, spre deosebire de cultura gumelnițeană, în care figurinele au brațele ceva mai lungi și de formă dreptunghiulară¹². Ornamentul

⁹ Col. Muzeului de istorie a Moldovei din Iași, inv. nr. III-64; inedit.

¹⁰ S. N. Bibikov, *Поселение Лука Врублевская*, în *MIA*, 38, 1953, p. 206—210, fig. 70, 71.

¹¹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Șantierul Trușești*, în *SCIV*, IV, 1—2, 1953, fig. 13/5; idem, în *SCIV*, V, 1—2, 1954, pl. 14, fig. 5.

¹² Pentru figurinele din cultura Gumelnița vezi de exemplu : Vl. Dumitrescu, *Fouilles de Gumelnița*, în *Dacia*, II, fig. 64/1, 5; D. V. Rosetti, *Steinkupferzeitlichen Plastik aus einem Wohnhügel bei Bukarest*, București, 1939, pl. 11/1, 2, 4; M. Petrescu-Dîmbovița, *Celătuia de la Sloicani*, în *Materiale*, I, 1953, fig. 41/5; 42/1.

incizat pe partea superioară a corpului este destul de variat. Decorul romboidal apare mai frecvent pe pînțele și spate (pl. I/2, 5, 7), rombii fiind cîteodată întretăiați de o linie orizontală (pl. I/2). Pieptul și spatele sînt decorate cu un ornament din șiruri de dungi incizate, dispuse în formă de unghiuri cu vîrfurile în sus sau în jos (pl. I/2,5), sau cu motive radiale neregulate (pl. I/1). Alteori, bustul este ornamentat pe față și pe spate cu linii incizate oblice și distanțate între ele (pl. I/6). Pe partea anterioară a corpului unei alte figurine, păstrată fragmentar, se observă în față romburi incizate neregulate și hașurate (pl. I/4).

De asemenea, șoldurile și coapsele sînt ornamentate cu motive incizate. Astfel, pe fese se observă șiruri de linii incizate oblice și verticale (pl. I/6,8; III/5,8; IV/1) sau orizontale (pl. I/7, 9, 10; II/3, 7, 13). Alteori apare spirala înfășurată (pl. II/10; III/3—4) sau simplă (pl. II/11). Foarte rar se întîlnește motivul cu „semiove” (pl. II/1), precum și cel radial (pl. II/4). Primul motiv ornamental este aplicat sub forma a patru „semiove”, despărțite între ele prin patru liniuțe incizate verticale și orizontale (pl. II/1). Un motiv similar apare și pe o figurină din așezarea de la Trușești¹³. În schimb, motivul cu „ove” și „semiove” este pictat foarte frecvent pe vasele și lingurile din așezările Cucuteni A de la Hăbășești¹⁴ și Frumușica¹⁵. La rîndul lor, coapsele sînt decorate cu benzi de dungi incizate, oblice-continue (pl. I/8, 10; II/9, 11; III/3—5,9), dintre care unele sînt dispuse în grupe și distanțate între ele (pl. III/8) și orizontale (pl. II/4, 12; III/1, 7).

Asemenea motive decorative se mai întîlnesc și pe figurinele de lut ars din așezările Cucuteni A de la Hăbășești¹⁶, Trușești¹⁷, Cucuteni¹⁸ și Ruginoasa¹⁹, precum și pe acelea din așezarea Tripolie A de la Luka Vrublevețkaia²⁰.

În afară de motivele incizate, s-au mai adăugat și elemente de podoabă în relief, sub formă de coliere sau eșarfe (pl. I,1; IV/3), puse în jurul gîtului. Motive asemănătoare se întîlnesc pe figurinele din așezările de la Cucuteni²¹, Hăbășești²², Trușești²³ etc.

Picioarele se termină uneori printr-un vîrf ascuțit (pl. I/9; II/11, 13; III/4, 7), printr-o labă lățită (pl. III/1) sau printr-un mic suport circular (pl. III/3). Picioare cu terminații asemănătoare se găsesc aproape în toate așezările aparținînd fazei Cucuteni A.

Din colecția noastră nu fac parte figurine cu decor pictat, ca în așezările Cucuteni A de la Hăbășești²⁴, Trușești²⁵ și Frumușica²⁶. Cu privire la ornamentarea figurinelor cu decor pictat sau incizat s-au exprimat diferite păreri în literatura de specialitate din țara noastră și din străinătate.

¹³ Inedite. Col. Muzeului de istorie a Moldovei din Iași, inv. nr. II-487 și II-1 210.

¹⁴ Vl. Dumitrescu și colaboratori, *Hăbășești. Monografie arheologică*, București, 1954, pl. CVII, 3; XCVIII, 15; LXXXVII, 1 a.

¹⁵ C. Matasă, *Frumușica*, București, 1946, pl. XLII, 348; XLIV, 349; XLVI, 353.

¹⁶ Vl. Dumitrescu și colaboratori, *op. cit.*, p. 405 și fig. 32/5—13.

¹⁷ M. Petrescu-Dîmbovița, *Șantierul Trușești*, în *SCIV*, IV, 1—2, 1953, pl. 21, fig. 13/1, 5.

¹⁸ H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 32/1, 3, 4 a.

¹⁹ C. Matasă, *op. cit.*, pl. LIII, 391 a—b; 393 a—c, 394 a—c.

²⁰ C. N. Bibikov, *op. cit.*, pl. 31/3; 32/2.

²¹ H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 31/3; pl. 32/2.

²² Vl. Dumitrescu și colaboratori, *op. cit.*, p. 405, fig. 32/2; 34, 4, 8.

²³ M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, în *SCIV*, IV, 1—2, 1953, p. 21, fig. 13/4.

²⁴ Vl. Dumitrescu și colaboratori, *op. cit.*, p. 404, pl. CXXI, 1.

²⁵ Inedite. Col. Muzeului de istorie a Moldovei din Iași, inv. nr. II-2 892: II-723.

²⁶ C. Matasă, *op. cit.*, pl. LV, 407 a—b.

Astfel, J. Déchelette²⁷, I. Andrieșescu²⁸, H. Schmidt²⁹, Vl. Dumitrescu³⁰ și alți autori sînt de părere că ornamentarea integrală a figurinelor antropomorfe cu decor incizat sau pictat este în legătură cu tatuarea sau cu îmbrăcămîntea. La rîndul lor, M. Himner³¹ și K. Majewski³² presupun că ornamentarea figurinelor ar reprezenta, eventual, anumite podoabe din găteala feminină. K. Majewski precizează că deseori pe figurine se pictau și motive decorative întîlnite și pe ceramică. După H. Dumitrescu, liniile incizate de pe corpul figurinelor antropomorfe ar reda „elementele anatomice care constituie reliefurile suprafeței cutanee a corpului uman³³. De asemenea, R. Vulpe este de părere că decorul incizat tectonic de pe figurinele antropomorfe reprezintă cutele unui corp îmbătrînit, în scopul redării naturaliste a conceptului de „zeiță mamă”³⁴.

Din această sumară prezentare a principalelor ipoteze în legătură cu semnificația decorului incizat de pe figurinele antropomorfe se poate deduce că nu s-a ajuns încă la o interpretare unanim acceptată. Totuși, majoritatea cercetătorilor înclină către ipoteza tatuajului, în sprijinul căreia se pot invoca și date etnografice³⁵. Nu trebuie să se piardă din vedere însă nici paralelismul dintre motivele incizate sau pictate de pe figurinele antropomorfe și cele de pe vase.

Din acest punct de vedere, abundența decorului incizat din faza Cucuteni A2 de pe figurine și vase este în legătură cu larga răspîndire a decorului incizat de tradiție mai veche, din etapa precucuteniană. În schimb, în faza următoare a culturii Cucuteni A3, acest decor apare pe figurine mai rar; alături de el se întîlnesc acum și motivele pictate, care vor deveni frecvente în fazele Cucuteni A—B și B. În tehnici diferite (incizie și pictură), se folosesc aproximativ aceleași motive decorative, artistul neolitic încercînd să reprezinte în mod naturalist elementele caracteristice de înfrumusețare a corpului uman.

Avîndu-se în vedere că marea majoritate a figurinelor antropomorfe din colecția noastră sînt ornamentate cu decor adînc incizat, caracteristic plasticii din aceeași categorie din așezarea Cucuteni A2 de la Trușești—Țuguieța, înclinăm să le datăm, cel puțin pe cea mai mare parte din ele, în subfaza Cucuteni A2. Acest fapt ne arată că cele mai multe dintre figurinele antropomorfe la care ne-am referit nu provin din așezarea de la Cucuteni-Băiceni, care se datează într-o subfază mai tîrzie (Cucuteni A3), ci probabil din alte stațiuni din subfaza Cucuteni A2 de pe teritoriul Moldovei.

B. FAZA CUCUTENI B

Figurinele antropomorfe din această fază sînt în număr de 263, dintre care 160 feminine, 16 masculine și 85 nedeterminate ca sex. După cum se știe, ele se dezvoltă din figurinele neornamentate din faza mai veche Cucuteni A.

²⁷ J. Déchelette, *Manuel d'archéologie préhistorique* ..., I, p. 209, 597.

²⁸ I. Andrieșescu, *op. cit.*, p. 105.

²⁹ H. Schmidt, *op. cit.*, p. 66.

³⁰ Vl. Dumitrescu și colaboratori, *op. cit.*, p. 422.

³¹ M. Himner, *Étude sur la civilisation prémycénienne*, în *Swiatowit*, XIV, 1930—1931, p. 148.

³² K. Majewski, *Chronologia i styl plastyki figurinalnej Zachodnio-Trypieskiej*, în *Arch.*, II, 1948, p. 15.

³³ Horia Dumitrescu, *Striațiile de pe figurinele umane din neolitic*, în *P An*, III, p. 17.

³⁴ Radu Vulpe, *Izvoare*, București, 1958, p. 338.

³⁵ Astfel Mikluho-Maklai menționează că pe coasta de nord a Guineei, satul Maupa, erau puțini bărbați tатуați; în schimb femeile aveau corpul acoperit cu diferite desene originale și erau tатуate în diferite părți ale corpului, după vîrstă. „... Cu prilejul unei strămutări, băștinașii aduc în noua lor patrie, împreună cu limba și tatuajele lor specifice” Mikluho-Maklai, *Jurnal de călătorie*, II, Buc. 1959 p. 309). „... O fată ti-

Marea majoritate a figurinelor feminine sînt modelate dintr-o pastă fină și omogenă și prezintă următoarele caracteristici : uneori sînt pictate sau incizate (incizia avînd ca scop indicarea unor detalii anatomice ca : ochii, gura, sexul etc) ; steatopigia, cu rare excepții, este mai puțin accentuată ; capul rotund sau mai lunguieț, cu unul sau mai multe orificii de o parte și de alta a nasului modelat „en bec d'oiseau” ; brațele și șoldurile perforate transversal ; bustul de formă dreptunghiulară, cu talia foarte îngustă, în formă de „corset” ; partea inferioară conică sau cilindrică și sexul indicat printr-o incizie verticală sau un triunghi incizat.

Figurinele masculine, cu sexul modelat în relief, prezintă cîteodată, un singur ochi și de obicei o diagonală pe piept³⁶. Cu mici excepții, ambele categorii de figurine, atît cele feminine cît și cele masculine, sînt terminate printr-un vîrf ascuțit sau printr-o labă modelată. Din punct de vedere tipologic, se pot deosebi următoarele variante :

1. *Figurine feminine*

Se deosebesc două variante, una în poziție verticală și alta în poziție șezîndă.

a) *Figurine feminine în poziție verticală.*

Această variantă este reprezentată prin 147 exemplare, dintre care o figurină întregă și restul fragmentare.

Figurina întregă are capul cu părțile laterale lățite, nasul „en bec d'oiseau”, gîtul gros, amorse de brațe. Corpul modelat schematic, de formă conică, cu spatele plat și abdomenul ușor reliefat, sub care este indicat sexul printr-o adîncitură ovală (pl. IV/4). Analogii pentru această figurină foarte schematică și deosebită de restul figurinelor antropomorfe din aria culturii Tripolie-Cucuteni-Ariușd se întîlnesc în Creta, la Hagia Triada³⁷.

Restul figurinelor au capul modelat rotund (pl. IV/6—8, 10 ; V/6, 8—9, 13—14) sau lunguieț și cu părțile laterale lățite (pl. IV/5, 9 ; V/1—5, 7, 9—10—12 ; VI/1). Unele dintre ele prezintă cîte un rînd de orificii de o parte și de alta a nasului, modelat „en bec d'oiseau” (pl. IV/6—9 ; V/2—4, 6, 8, 11—12 ; VI/1) sau, alteori, cîte două rînduri de orificii (pl. IV/5, 10 ; V/5, 7, 13—14). Gîtul este mai lung (pl. IV/7—10 ; V/1, 3—4, 10—11 ; 13, VI/1) sau mai scurt (pl. IV/5 ; V/2, 5—9, 12, 14). Brațele sînt perforate și ascuțite (pl. IV/2, 5—6 ; V/2, 4—7, 10—11 ; VI/4—5, 10, 13—14 ; VII/2, 4—8, 10, 16) sau, uneori, mai rotunjite (pl. IV/7—9 ; V/8, 13 ; VI/6, 9, 12 ; VII/1, 3, 13—14). Torsul este dreptunghiular (pl. IV/5—6 ; V/5 ; VI/2, 4—5, 8, 13 ; VII/2, 5—6, 12—13, 16 ; VIII/8), uneori cu talia destul de îngustă (pl. IV/2, 10 ; VI/6, 7, 9—11, 14 ; VII/4, 10). În majoritatea cazurilor, sîni sînt redați prin pastile aplicate (pl. IV/6,

nără era tatuată pe tot corpul cu un decor format din linii drepte și curbe care se încrucișau de-a lungul și de-a latul corpului”. De asemenea; observă că tatuajul este mai frecvent la fetele tinere (*Ibidem*, p. 198). Tot în legătură cu tatuarea, H. Melville menționează că în Taipi oamenii erau tatauți pe față și pe corp. H. Melville consideră că tatuajul era un „obicei religios” (H. Melville, *Taipi*, Buc., 1960, p. 254 și urm.).

³⁶ Cf. T. Passek, *Периодизация Трипольских поселений*, în *MIA*, 10, Moscova-Leningrad, 1949, p. 70.

³⁷ K. Majewski, *Plastyka antropomorficzna na Krecie w III i II tysiącleciu przed n.e.*, în *Arch*, VI, Warszawa, 1954, p. II, 20.

8-10; V/2-3, 6, 11; VI/2-13; VII/1-2, 4, 6, 10, 16) sau modelați în relief, în formă alungită (pl. V/5, 7, 12). Alteori, ei nu sînt indicați (pl. IV/5; V/9, 10, 14; VI/14; VII/3, 5, 7-8). Abdomenul este uneori reprezentat convex (pl. IV/2; VI/8, 10, 14; VII/4; VIII/1-3) sau concav (pl. X/4; XI/6); Șoldurile sînt ieșite în afară, avînd orificii transversale pl. IV/2, 6; VI/7; VII/6, 9, 11, 15; VIII/3, 7-8, 10; IX/1-2, 4-5, 8-9; X/1-3, 9; XII/1, 9-10, 14; XIII/1, 3-6, 11; XIV/3, 7-8; XVI/2-3). Alteori, aceste orificii lipsesc cu totul (pl. VI/10, 13-14; VII/12-14; VIII/1, 4-5; IX/3; X/4, 7, 14; XI/1, 7; XII/2-3, 8, 13, 15). Ombilicul este indicat printr-unul, două sau trei orificii (pl. VII/6, 9, 11; VIII/8; IX/1; X/1; XIV/3). La unele figurine, partea inferioară, modelată conic și cu o umflătură în jurul genunchilor, este terminată printr-un vîrf ascuțit (pl. VII/14; IX/4; X/6, 10, 15), iar sexul este indicat printr-o incizie verticală (pl. VI/13-14; VII/12-13; VIII/1-2, 6; IX/1-3, 7, 9; X/1-15; XI/1-5, 7-13, 17; XII/1-5, 8-9). La cele cu partea inferioară modelată cilindric sexul este indicat printr-un triunghi incizat reprezentînd la mijloc și către vîrfurile triunghiului o mică incizie verticală (pl. XI/16; XII/14-15; XIII/1-11; XIV/1-12). Numai cîteva dintre aceste figurine sînt ornamentate cu motive pictate din benzi de linii paralele, oblice, horizontale sau încrucișate (pl. V/11-13; VIII/4-5, 8-10).

b. Figurine feminine în poziție șezîndă. Această categorie, reprezentată prin 13 exemplare mai mult sau mai puțin fragmentare, constă din figurine exclusiv feminine, ca și restul exemplarelor de acest fel din cultura Cucuteni-Tripolie. Ele pot fi clasificate din punct de vedere tipologic în următoarele variante :

1. Figurine șezînde cu picioarele întinse înainte, formînd cu linia verticală a corpului un unghi drept.

2. Figurine cu picioarele ușor îndoite de la genunchi, într-o poziție semi-șezîndă.

3. Figurine cu picioarele îndoite puternic de la genunchi³⁸.

Figurinele șezînde din colecția noastră prezintă toate caracterele generale ale acestor variante. Din prima variantă fac parte trei figurine (pl. XV/1, 2, 3), dintre care una, cu brațele și picioarele rupte, are capul lunguieț, două rînduri de orificii de o parte și de alta a nasului „en bec d'oïseau”; gîtul gros, sîni indicați sub forma a două pastile aplicate, iar sexul printr-o incizie (pl. XV/1). După resturile rămase de la brațe și picioare, s-ar putea deduce că această figurină avea brațele întinse înainte și picioarele așezate orizontal³⁹.

A doua figurină, tot cu brațele și picioarele rupte, are capul modelat mult mai realist ca precedenta, artistul neolitic redîndu-i detaliile feței : ochii expresivi, arcadele sprîncenelor destul de vizibile, nasul apropiat de linia reală, gura ușor întredeschisă și urechile mari și perforate, în jurul gîtului, o incizie circulară indică colierul, iar sîni sînt reprezentați sub forma a două pastile aplicate. Din resturile mîinilor și ale picioarelor rămase, rezultă că mîna dreaptă era așezată pe abdomen și cea stîngă pe piept, iar picioarele întinse înainte. După ușoara încovoiere a spinării, se poate deduce că corpul era în mișcare (pl. XV/2). În legătură cu acest detaliu, M. T. Ghembarovici, descriînd figurinele

³⁸ M. T. Ghembarovici, *К вопросу о значении трипольских эсенских статуэток*, în SA, XXXV, p. 106 și urm.

³⁹ *Ibidem*, fig. 1-3.

din varianta I, presupune că poziția înclinată în față a figurinelor șezînde poate fi explicată prin încercarea artistului ceramist de a reda corpul uman într-o anumită mișcare, în special aceea de a visli sau de a se legăna.

A treia figurină are corpul lipsă de la talie în sus. Picioarele sînt întinse înaintea, formînd cu trunchiul, în poziție verticală, un unghi drept. Picioarele sînt modelate foarte naturalist, avînd indicați genunchii și degetele de la ambele picioare (pl. XV/3).

Dintre toate figurinele feminine în poziție șezîndă din colecția noastră, aparținînd variantei I, după clasificarea lui M.T. Ghembarovici, acestea două din urmă sînt cel mai naturalist redade, constituind un progres în arta plastică cucuteniană din faza B. Analogii pentru acest tip de figurine întîlnim în așezările de la Tripolie și Kolodeajnoe⁴⁰ precum și la Hagia Triada⁴¹.

Din varianta a II-a fac parte nouă exemplare cu picioarele ușor îndoite de la genunchi, într-o poziție semișezîndă (pl. XVI/5, 7—14). Figurine similare s-au găsit în așezările tripoliene din R. S. S. Ucraineană⁴², precum și în așezările neolitice gumelnițene din Muntenia⁴³. La acestea, capătulabei piciorului este ascuțit.

În varianta a III-a se încadrează numai o figurină cu picioarele îndoite puternic de la genunchi și cu laba piciorului modelată în formă ascuțită (pl. XVI/6).

Analogii pentru această variantă se întîlnesc la Cucuteni⁴⁴, precum și în așezările corespunzătoare de pe teritoriul R. S. S. Ucraineană⁴⁵.

2. Figurine masculine

Figurinele masculine, mai mult sau mai puțin fragmentare, sînt în număr de 18 (pl. XVII/1—13; XVIII/1—5). Majoritatea figurinelor masculine au torsul bombat în față, iar spatele mai plat. De pe umărul drept mai întotdeauna pornește o diagonală incizată (pl. XVII/1—2). De asemenea, în jurul taliei se observă o centură incizată (pl. XVII/1—2, 10) sau modelată în relief (pl. XVIII/1). Șoldurile și fesele sînt ușor reliefate și, mai rar, perforate (pl. XVII/4). În majoritatea cazurilor, partea inferioară a corpului este modelată cilindric, iar sexul este redat în relief (pl. XVII/1—13; XVIII/1—5). Alteori, corpul este modelat conic, cu umflături în jurul genunchiului (pl. XVII/12—13) sau cu laba piciorului în formă de opincă (pl. XVII/5). Analogii pentru aceste figurine se întîlnesc în așezările neolitice de la Cucuteni⁴⁶ și Șipeniț⁴⁷ ambele aparținînd fazei Cucuteni B, precum și în așezarea din aceeași vreme de la Koșilovți⁴⁸.

3. Figurine antropomorfe nedeterminate ca sex

În colecția noastră sînt 85 de fragmente de figurine nedeterminate ca sex (pl. XVIII/8—24; XIX/1—27; XX/1—22; XXI/1—21), dintre care șapte

⁴⁰ M. T. Ghembarovici, *op. cit.*, în SA, XXV, fig. 5.

⁴¹ K. Majewski, *op. cit.* în Arch., VI, 1954, pl. IX, 76.

⁴² M. T. Ghembarovici, *op. cit.*, în SA, XXV, fig. 6, 13; O. Kandyba, *Schipenitz*, Wien, 1937, p. 151, fig. 49.

⁴³ Vl. Dumitrescu, *Fouille des Gumelnița*, în Dacia, II, 1925, fig. 65.

⁴⁴ H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 31/6, 32/5.

⁴⁵ O. Kandyba, *op. cit.*, p. 152 fig. 70; M. T. Ghembarovici, *op. cit.*, p. 109, fig. 6.

⁴⁶ H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 31/11.

⁴⁷ O. Kandyba, *op. cit.*, p. 152, fig. 66.

⁴⁸ Helena Cehak, *Plastyka neolityczne Kultury ceramiki Malowanej w Polsce*, în *Swiatowit*, XIV, 1930—1931, pl. VIII/1, 3, 6, 8.

torsuri (pl. IV/5; V/9—10). Acestei din urmă categorii îi aparțin după felul cum a fost modelată laba piciorului următoarele șase variante: a) cu laba piciorului modelată cu vîrf, talpa cambrată și călcîi (pl. XVIII/9—17, 21, 24); b) cu talpa dreaptă (pl. XVIII/8, 18—19, 20—22; XIX/1—6, 8—9, 13, 23); c) cu laba în formă de opincă (pl. XIX/10—12, 14—17, 19—22, 24—27); d) cu laba lățită (pl. XIX/7; XX/1, 3—5, 12, 14—15, 17); e) cu laba în formă de suport circular (pl. XX/7, 13, 22); f) cu laba ascuțită (pl. XX/18—21; XXI/1—2, 21). Unele dintre aceste picioare de figurine sînt decorate cu șiruri de puncte incizate, dispuse vertical pe părțile laterale (pl. XVIII/19, 23), iar altele pictate cu benzi orizontale de culoare brun-închis (pl. XVIII/11; XIX/13, 24).

Analogii pentru asemenea picioare de figurine se întîlnesc în toate așezările din faza Cucuteni B, atît pe teritoriul țării noastre, cît și în regiunile învecinate. Spre deosebire de faza precedentă, în faza Cucuteni B înfîlînim mai multe figurine pictate. Decorul de pe aceste din urmă piese constă din benzi de linii de culoare brună, pictate pe fondul natural al figurinei. Cîteodată, decorul apare pe partea superioară a corpului sub formă de benzi crucișe (pl. V/11—13), oblice (pl. VIII/4, 8) sau orizontale (pl. VIII/10). Alteori, pe coapse și picioare decorul este format din linii dispuse oblic și în sensuri inverse (pl. VIII/3, 5, 9).

În general, decorul pictat de pe figurinele Cucuteni B corespunde, în majoritatea cazurilor, cu decorul incizat din faza mai veche Cucuteni A, în special a celui aplicat pe piept și picioare. Totuși, nici în faza Cucuteni B incizia nu a dispărut complet de pe corpul figurinelor antropomorfe, cu deosebirea că în această perioadă incizia nu are un scop decorativ, ci de a indica unele detalii anatomice (gura, ochii, sexul etc). Ipoteza, amintită mai sus, după care decorul pictat sau incizat de pe figurine n-ar reprezenta decît ridurile unui corp îmbătrînit, nu poate fi confirmată nici pentru faza Cucuteni B. Reprezentarea figurinei cucuteniene, cu talia zveltă și strînsă în „corset”, cu sîinii mici și rotunzi, șoldurile ușor reliefate și piciorul lung, ar indica mai curînd faptul că artistul cucutenian nu a avut intenția de a modela numai femeia bătrînă, ci mai probabil fata zveltă, tînără, în plină stare potențială, așa cum a remarcat, de altfel, și S. N. Bibikov⁴⁹.

II. FIGURINE ZOOMORFE

În afară de figurinele antropomorfe, această colecție mai cuprinde și un număr de 31 de figurine zoomorfe, dintre care două întregi și restul fragmentare. Din aceeași categorie mai face parte și o figurină de pasăre. Este dificil însă să se poată preciza cărei faze a culturii Cucuteni îi aparțin figurinele din această categorie, fapt semnalat de altfel și de H. Schmidt⁵⁰ pentru plastica zoomorfă de la Cucuteni-Bălceni. Din acest motiv, figurinele zoomorfe din colecția noastră le vom prezenta laolaltă și nu pe faze, ca în cazul plasticii antropomorfe.

⁴⁹ S. N. Bibikov, *op. cit.*, p. 206—207.

⁵⁰ H. Schmidt, *op. cit.*, p. 66.

Din punct de vedere tipologic, figurinele zoomorfe din colecția noastră aparțin următoarelor variante :

I. Varianta cu picioarele din față și cele din spate unite câte două și terminate într-o labă scurtă și groasă (pl. XXII/1—6, 9, 11). Figurinele aparținând acestei variante sînt modelate mai schematic și reprezintă animale domestice, printre care predomină cîinele și oaia. O figurină întreagă aparținînd acestei variante se caracterizează prin botul ascuțit, două urechiușe, gîtul lung, corpul terminat cu o coadă mică și orizontală, picioarele din față și spate unite într-o labă groasă și prin indicarea foarte discretă la bază a celor două labe. Această figurină provine din așezarea de la Cucuteni și a fost publicată de H. Schmidt⁵¹ (pl. XXII/6). Alte șapte exemplare ale aceleiași variante se caracterizează prin aceeași modelare a picioarelor din față și din spate și prin câte o labă groasă ca bază de susținere (pl. XXII/1—5,9,11). Unele au botul mic, două urechiușe (pl. XXII/5, 9) și corpul terminat cu o codiță scurtă și lăsată în jos (pl. XXII/3, 5, 9). La două dintre acestea se observă mamelele (pl. XXII/2, 9).

Analogii pentru aceste figurine se întîlnesc în așezările Cucuteni B de la Drăgușeni⁵², Șipeniț⁵³ etc.

II. Varianta cu picioarele modelate separat, de formă conică, cu botul ascuțit (pl. XXIII/3, 8) sau mai rotunjit (pl. XXIII/7, 10) și uneori cu șira spinării reliefată (pl. XXIV/6—7), este reprezentată în colecția noastră prin 18 figurine (pl. XXII/7—8, 10; XXIII/3—10; XXIV/1—9). La unele reprezentînd bou sau taurul se observă unele detalii anatomice redade naturalist (pl. XXIV/9).

În legătură cu această din urmă variantă pot fi puse și trei capete de figurine zoomorfe modelate în mod naturalist. Astfel, unul dintre aceste capete cu botul ascuțit, cu două urechi înalte și ochii adînciți (pl. XXIII/1) reprezintă, probabil, un cap de vulpe. Această figurină, provenind din așezarea de la Cucuteni, este publicată de H. Schmidt⁵⁴.

Al doilea cap de figurină zoomorfă, probabil de mistreț, se caracterizează printr-un bot lung cu vîrfuș ușor modelat, două urechi nu prea mari și o creastă mică între ele (pl. XXIII/2).

Un al treilea cap de figurină zoomorfă, de dimensiuni mult mai mici cu aceleași trăsături ca și exemplarul precedent, reprezintă probabil tot un cap de porc mistreț sau de căluț (pl. XXIII/9). Această din urmă figurină păstrează și piciorul stîng modelat conic.

Analogii pentru ultimele două exemplare se găsesc în așezările de la Hăbășești⁵⁵ și Koszjlowiec (R. S. S. Ucraineană)⁵⁶.

Figurina de pasăre, căreia îi lipsește o aripă, este modelată dintr-o pastă fină și uscată la soare. Ea se caracterizează prin capul mic și rotund, pliscul ascuțit, gîtul lung, aripile întinse lateral și date spre spate, pieptul ușor bombat și spatelul concav (pl. XXIV/10). Această figurină, reprezentînd pasărea în

⁵¹ H. Schmidt, *op. cit.* p. 33/12.

⁵² Vl. Dumitrescu, *Une nouvelle station à céramique peinte du style Cucuteni B*, în *Dacia*, III—IV, 1927—1932, fig. 23/5, 7.

⁵³ O. Kadyba, *op. cit.*, p. 153, fig. 85, 87.

⁵⁴ H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 35/22.

⁵⁵ Vl. Dumitrescu și colaboratori, *op. cit.*, fig. 39/1—2.

⁵⁶ Helena Cehák, *loc. cit.*, pl. XII/2.

zbor, este modelată mai naturalist decât figurinele de păsări întâlnite în așezările neolitice de la Hăbășești⁵⁷, Căscioarele⁵⁸ și Gumelnița⁵⁹.

★

Acestea sînt variantele de figurine cucuteniene antropomorfe și zoomorfe din vechile colecții ale Muzeului de istorie a Moldovei. Prezentarea lor, cu caracteristicile respective și cu cele mai apropiate analogii este importantă, întrucît contribuie la o mai bună cunoaștere a unor probleme de suprastructură a societății tribale neolitice de pe teritoriul Moldovei, care în această vreme se afla în plină dezvoltare a orînduirii gentilice matriarhale. În funcție de gradul de dezvoltare a forțelor de producție din vremea culturii Cucuteni se explică și reprezentările oamenilor cu privire la cultul fecundității și al fertilității, ilustrat îndeosebi prin numeroasele figurine antropomorfe și zoomorfe din așezările aparținînd acestei culturi.

NATALIA BERLESCU

КУКУТЕНСКАЯ ПЛАСТИКА В СТАРЫХ КОЛЛЕКЦИЯХ МУЗЕЯ ИСТОРИИ МОЛДОВЫ

РЕЗЮМЕ

В старых коллекциях яского Музея истории Молдовы есть собрание 330 антропоморфных и зооморфных кукутенских статуэток.

Некоторые из них, найденные на поселении в Кукутени, были опубликованы Г. Шмидтом (табл. XXII/6; XXIII/1 и прим. 6), И. Андриешеску (табл. I/2, 8; VI/7 и прим. 5) и Ш. Бужоряну (табл. I/3; IV/4; VII/14; VIII/1; IX/4; XV/1, 3; XVI/11; XXII/1, 5, 8; XXIV/9 и прим. 7).

Что касается остальных статуэток, то их происхождение не удалось установить. Все же было выяснено, что некоторые из них относятся к фазе Кукутени А, а другие к фазе В той же культуры.

Далее автор описывает в хронологическом порядке отдельные группы и варианты антропоморфных и зооморфных статуэток, уделяя особое внимание их стилистико-типологическим чертам.

1. АНТРОПОМОРФНЫЕ СТАТУЭТКИ

А. ФАЗА КУКУТЕНИ А

Статуэтки фазы Кукутени А характеризуются ярко выраженной стеатопигней и глубоко врезанным орнаментом. В частности, наблюдается узор в виде расходящихся полуовальных линий на ягодицах (табл. II/1), а также орнамент на бедрах, состоящий из групп по 3 отдельных черточки (табл. III/8).

⁵⁷ Vl. Dumitrescu și colaboratori, *op. cit.*, fig. 39/1-2, 40, 3.

⁵⁸ Gh. Ștefan, *Les fouilles de Căscioarele*, în *Dacia*, II, 1925, fig. 40, 15.

⁵⁹ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, în *Dacia*, II, 1925, fig. 64/13.

В связи со значением орнамента на статуэтках типа Кукутени А автор выявляет параллелизм между врезными или расписными узорами на антропоморфных статуэтках и на сосудах. Несмотря на различную технику орнаментики (врезанный узор или роспись), используются приблизительно одни и те же декоративные мотивы, причем неолитический художник стремится натуралистически изобразить характерные элементы украшения человеческого тела.

Поскольку большинство антропоморфных статуэток этой коллекции украшено глубоко врезанным узором, характерным для пластики поселения типа Кукутени А₂ в Трушешти-Цугуета, автор склонен датировать большую часть их подфазой Кукутени А₂. В этом случае весьма вероятно, что большинство антропоморфных статуэток вышеупомянутой коллекции не происходят из поселения в Кукутени, относящегося к подфазе А₃, а, возможно, из других поселений на территории Молдовы, относящихся к подфазе Кукутени А₂.

Б. ФАЗА КУКУТЕНИ В

Антропоморфные статуэтки фазы Кукутени В, в вертикальном положении, в большинстве случаев отличаются круглой или продолговатой головкой с одним или двумя рядами отверстий по обе стороны носа, вылепленного в виде клюва («*en bec d'oiseau*»). Руки заострены или округлены, тонкая талия „затянута в корсет” или прямая. Нижняя часть туловища некоторых статуэток имеет коническую форму — причем пол обозначен врезанной линией — или цилиндрическую форму, и тогда пол обозначен врезанным треугольником.

Среди группы статуэток Кукутени В различаем несколько сидячих, сочетающих характерные черты всех трех вариантов этого типа, установленных М. Т. Гембаровичем для трипольских статуэток (см. прим. 38).

Так, к варианту I относятся статуэтки с вытянутыми вперед ногами, образующими прямой угол с вертикальной линией тела. Они отличаются натуралистическим изображением тела и — в некоторых случаях — деталями лица (табл. XV/2), а также натурализмом изображения пальцев ног (табл. XV/3).

Вариант II представлен фрагментами полусидячих статуэток со слегка согнутыми в коленях ногами (табл. XVI/5, 7—14).

К варианту III относятся статуэтки с сильно согнутыми в коленях ногами, образующими прямой угол (табл. XVI/6).

Мужские статуэтки фазы Кукутени В отличаются врезанной или точечной диагональю, неизменно начинающейся на правом плече, рельефным обозначением пола и врезанным поясом вокруг талии (табл. XVII/1—13; XVIII/1—4).

В ту же коллекцию входит и группа антропоморфных статуэток, пола которых не удалось уточнить из-за их фрагментарного состояния. Эти статуэтки, от которых сохранились лишь фрагменты ног от колен вниз, судя по форме стопы, относятся к 6 вариантам: а) со стопой, на которой обозначены мысок и пятка (табл. XVIII/9, 17, 21, 24); б) с прямой ступней (табл. XVIII/8, 18—20, 22; XIX/1—6, 8—9, 13, 23); в) со стопой в виде круглой подставки (табл. XX/7, 13, 22); г) с заостренной стопой (табл. XX/18, 21; XXI/1—2); д) со стопой в виде лаптя (табл. XIX/10—12, 14—17, 19—22, 24—27); е) с расширенной стопой (табл. XIX/7; XX/1, 3—5, 12—17).

Среди статуэток фазы Кукутени В встречается больше расписных, чем в фазе Кукутени А.

Нельзя разделить мнения некоторых авторов, считающих расписной или врезанный орнамент морщинами постаревшего тела, так как характерные черты статуэток фазы Кукутени В (стройная, тонкая талия «в корсете», маленькие круглые груди, слегка закругленные бедра и длинные ноги) показывают, что кукутенский художник стремился пластически изобразить молодую девушку в полном расцвете сил, что отмечено и советским археологом С. Н. Бибиковым в связи с трипольскими статуэтками.

II. ЗООМОРФНЫЕ СТАТУЭТКИ

Зооморфные статуэтки этой коллекции не могут быть разделены на несколько фаз, как антропоморфные. Только типологически можно выделить два варианта:

1. Вариант с соединенными по две передними и задними ногами, заканчивающимися короткой и толстой стопой (табл. XXII/1—6, 9, 14). Одна из этих статуэток, изображающая собаку, была опубликована Г. Шмидтом (см. прим. 6).

2. Вариант с отдельно вылепленными ногами конической формы (табл. XXII/7—8, 10; XXIII/3—10; XXIV/1—9). Некоторые экземпляры этого варианта изображают вола, быка, или кабана (табл. XXIV/6—7, 9).

Наряду с этими зооморфными статуэтками, в нашей коллекции есть и статуэтка, реалистически передающая полет птицы.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

- Табл. I. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени А из Молдовы (1, 4—7, 9, 10) и Кукутени (2, 3, 8).
 Табл. II. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени А из Молдовы (1—13).
 Табл. III. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени А из Молдовы (1—10).
 Табл. IV. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени А (1,3) и фазы Кукутени В (2, 5—10) из Молдовы и Кукутени (4).
 Табл. V. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—14).
 Табл. VI. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—6, 8—14) и Кукутени (7).
 Табл. VII. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—13, 15—16) и из Кукутени (14).
 Табл. VIII. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Кукутени (1) и Молдовы (2—10).
 Табл. IX. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—3, 5—9) и Кукутени (4).
 Табл. X. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—15).
 Табл. XI. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—17).
 Табл. XII. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—15).
 Табл. XIII. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—11).
 Табл. XIV. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—13).
 Табл. XV. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки, в сидячем положении, фазы Кукутени В из Кукутени (1,3) и Молдовы (2).
 Табл. XVI. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки, в сидячем положении, фазы Кукутени В из Молдовы (1—10, 12—14) и Кукутени (11).
 Табл. XVII. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—13).
 Табл. XVIII. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—24).
 Табл. XIX. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—27).
 Табл. XX. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—22).
 Табл. XXI. — Антропоморфные фрагментарные статуэтки фазы Кукутени В из Молдовы (1—21).
 Табл. XXII. — Зооморфные фрагментарные статуэтки из Кукутени (1, 5, 8) и Молдовы (2—4, 6, 7, 9—10).
 Табл. XXIII. — Зооморфные фрагментарные статуэтки из Кукутени (1) и Молдовы (2—10).
 Табл. XXIV. — Зооморфные фрагментарные статуэтки из Молдовы (1—8, 10) и Кукутени (9).

PLASTIQUE CUCUTÉNIENNE DES COLLECTIONS ANCIENNES
DU MUSÉE D'HISTOIRE DE LA MOLDAVIE

RÉSUMÉ

Les collections anciennes du Musée d'histoire de la Moldavie de Jassy renferment un lot de 331 figurines cucuténiennes, anthropomorphes et zoomorphes.

Certaines d'entre elles, provenant de la station de Cucuteni, ont été publiées par H. Schmidt (pl. XXII/6; XXIII/1 et note 6), I. Andrieşescu (pl. I/2,8; VI/7 et note 5)

et St. Bujoreanu (pl.I/3; IV/4; VII/14; VIII/1; IX/4; XV/1, 3; XVI/11; XXII/1, 5, 8; XXIV/9 et note 7). Pour le reste, il n'a pas été possible d'en établir la provenance. On a pu préciser toutefois que certaines d'entre elles appartiennent à la phase Cucuteni A et d'autres à la phase Cucuteni B.

L'auteur présente ensuite, chronologiquement, les différents groupes et variantes de figurines anthropomorphes et zoomorphes, en insistant sur les problèmes de style et de typologie.

I. FIGURINES ANTHROPOMORPHES

A. PHASE CUCUTENI A

Les figurines de la phase Cucuteni A sont caractérisées par leur stéatopygie très accentuée et par leur décor à motifs profondément incisés. Il faut citer surtout le décor radial (pl.I/1), en semi-oves, des fesses (pl.II/1), ainsi que celui constitué par trois petites lignes espacées, tracées à hauteur des cuisses (pl. III/8).

L'auteur tente d'expliquer le décor des figurines Cucuteni A, en montrant la similitude du décor, peint ou incisé, des figurines et des vases. Dans des techniques différentes, ce sont à peu près les mêmes motifs qui reviennent, l'artiste néolithique cherchant à présenter de manière naturaliste les éléments d'embellissement caractéristiques du corps humain.

Étant donné que la plupart des figurines anthropomorphes de la collection présentent le décor à incisions profondes caractéristique de la plastique de l'établissement Cucuteni A₂ de Truşeşti-« Țuguieța », l'auteur pense pouvoir les dater, en général, de la sous-phase Cucuteni A₂. Dans ce cas, la plupart des pièces ne proviendraient pas de la station de Cucuteni, qui date de la sous-phase A₃, mais d'autres sites de Moldavie, appartenant à la sous-phase Cucuteni A₂.

B. PHASE CUCUTENI B

Les figurines anthropomorphes de la phase Cucuteni B sont représentées en position verticale; leur tête, ronde ou légèrement allongée, présente une rangée, simple ou double, d'orifices de part et d'autre du nez, modelé « en bec d'oiseau ». Les bras sont tantôt anguleux, tantôt arrondis; la taille est fine, comme serrée dans un corset, ou parfois rectiligne. Certains exemplaires ont le bas du corps soit conique, avec indication du sexe par une ligne incisée, soit cylindrique, avec le sexe indiqué par un triangle incisé.

Un certain nombre de pièces, représentées en position assise, offrent toutes les caractéristiques des trois variantes de ce type, établies par M.T.Guembarovitch pour les figurines tripoljiennes (voir note 38).

Ainsi, la variante I comprend des figurines aux jambes allongées en avant, en angle droit par rapport à la ligne verticale du corps, caractérisées par la reproduction naturaliste de la forme du corps, des orteils (pl.XV/3) et parfois même des détails du visage (XV/2).

La variante II est représentée par des figurines en position à demi assise, aux genoux légèrement fléchis (pl.XVI/5, 7-14).

La variante III est caractérisée par des figurines aux genoux fléchis fortement, en angle droit (pl. XVI/6).

Les figurines masculines de la phase Cucuteni B sont caractérisées par une ligne diagonale incisée ou pointillée partant habituellement de l'épaule droite, par le sexe modelé en relief et par une ceinture incisée autour de la taille (pl. XVII/1-13; XVIII/1-4).

La collection comprend encore une série de figurines anthropomorphes dont on n'a pu, vu leur état fragmentaire, déterminer le sexe. Ces exemplaires, dont il n'est conservé que les jambes, peuvent être, d'après la forme du pied, réparties en six variantes : a) pied dont le modelé reproduit la pointe et le talon (pl. XVIII/9, 17, 21, 24);

b) plante du pied droite (pl. XVIII/8, 18–20, 22; XIX/1–6, 8–9, 13, 23); c) pied en forme de support circulaire (pl. XX/7, 13, 22); d) pied de forme pointue (pl. XX/18, 21; XXI/1–2, 21); e) pied en forme d'« opincă » (pl. XIX/10–12, 14–17, 19–22, 24–27); f) pied élargi (pl. XIX/7; XX/1, 3–5, 12, 17).

Dans la phase Cucuteni B, on trouve une plus forte proportion de figurines peintes que dans la phase Cucuteni A.

L'auteur refuse d'admettre la théorie d'un certain nombre d'auteurs, d'après laquelle le décor, peint ou incisé, des figurines représenterait les rides d'un corps vieilli. En effet, les caractéristiques des figurines de la phase Cucuteni B (taille « de guêpe », seins petits et arrondis, hanches peu marquées, jambes longues) montrent que ce que l'artiste cucutenien a voulu représenter, c'est une jeune fille encore en plein état potentiel, ainsi que l'a déjà fait remarquer l'archéologue Bibikov pour les figurines tripoljiennes.

II. FIGURINES ZOOMORPHES

Les figurines de cette catégorie ne peuvent, comme les précédentes, être assignées à des phases précises. Typologiquement, on peut distinguer deux variantes :

1. Celle aux membres antérieurs et postérieurs réunis deux par deux et terminés par un pied épais et court (pl. XXII/1–6, 9, 11). Un exemplaire de cette variante, qui représenterait un chien, a été publié par H. Schmidt (voir note 6).

2. La variante aux membres modelés séparément, de forme conique (pl. XXII/7–8, 10; XXIII/3–10; XXIV/1–9). Des exemplaires de cette variante reproduisent un bœuf, un taureau, un sanglier (pl. XXIV/6–7, 9).

Outre les figurines zoomorphes décrites, il convient de mentionner une pièce représentant un oiseau en vol, rendu de façon réaliste.

EXPLICATION DES FIGURES

Pl. I. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni A de Moldavie (1, 4–7, 9, 10) et de Cucuteni (2, 3, 8).

Pl. II. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni A de Moldavie (1–13).

Pl. III. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni A de Moldavie (1–10).

Pl. IV. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni A (1,3) de Moldavie, de la phase Cucuteni B (2, 5–10) de Moldavie et de Cucuteni (4).

Pl. V. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–14).

Pl. VI. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–6, 8–14) et de Cucuteni (7).

Pl. VII. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–13, 15–16) et de Cucuteni (14).

Pl. VIII. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Cucuteni (1) et de Moldavie (2–10).

Pl. IX. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–3, 5–9) et de Cucuteni (4).

Pl. X. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–15).

Pl. XI. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–17).

Pl. XII. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–15).

Pl. XIII. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–11).

Pl. XIV. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–13).

Pl. XV. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire en position assise de la phase Cucuteni B de Cucuteni (1,3) et de Moldavie (2).

Pl. XVI. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire en position assise de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–10, 12–14) et de Cucuteni (11).

Pl. XVII. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–13).

Pl. XVIII. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–24).

Pl. XIX. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–27).

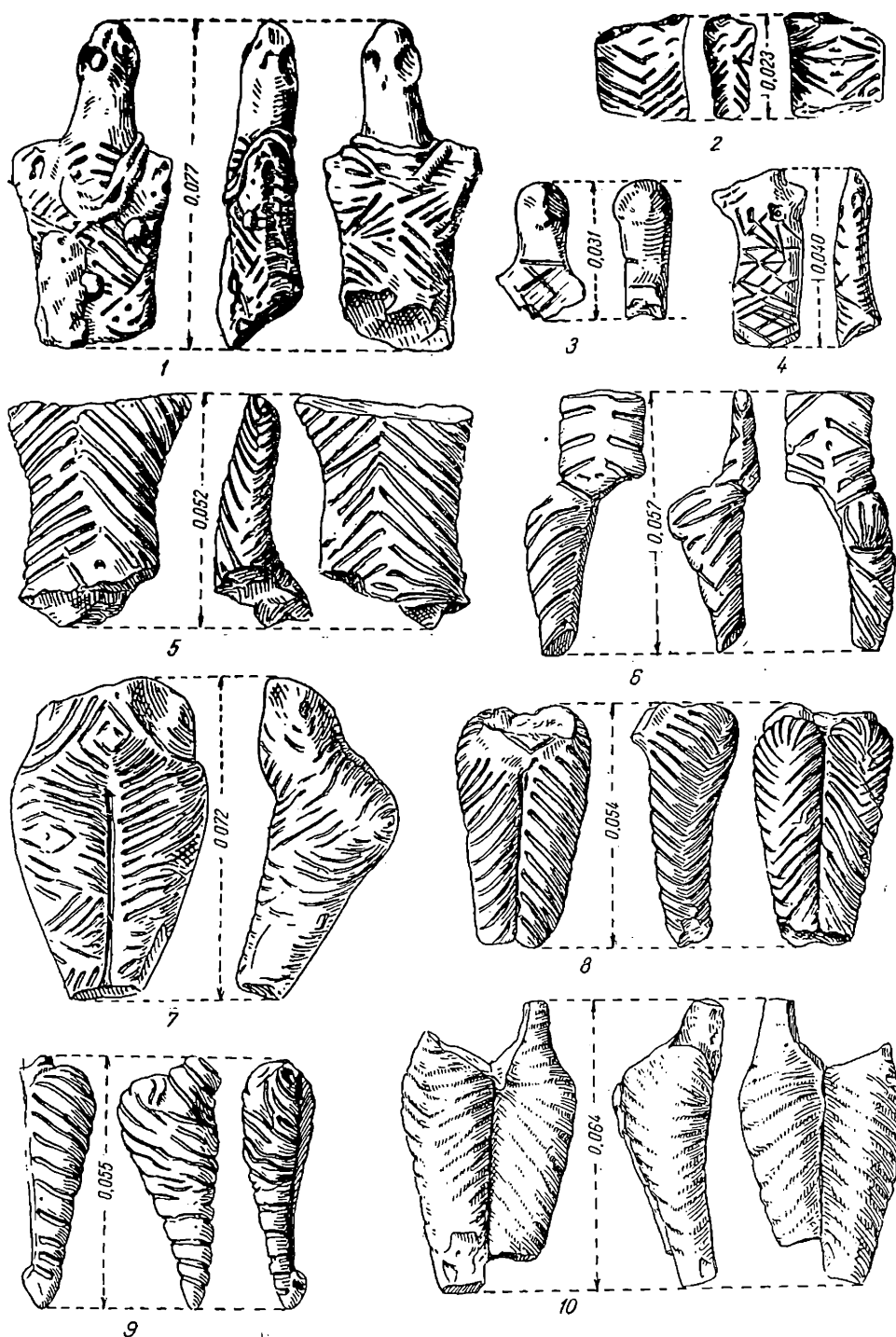
Pl. XX. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–22).

Pl. XXI. — Figurines anthropomorphes à l'état fragmentaire de la phase Cucuteni B de Moldavie (1–21).

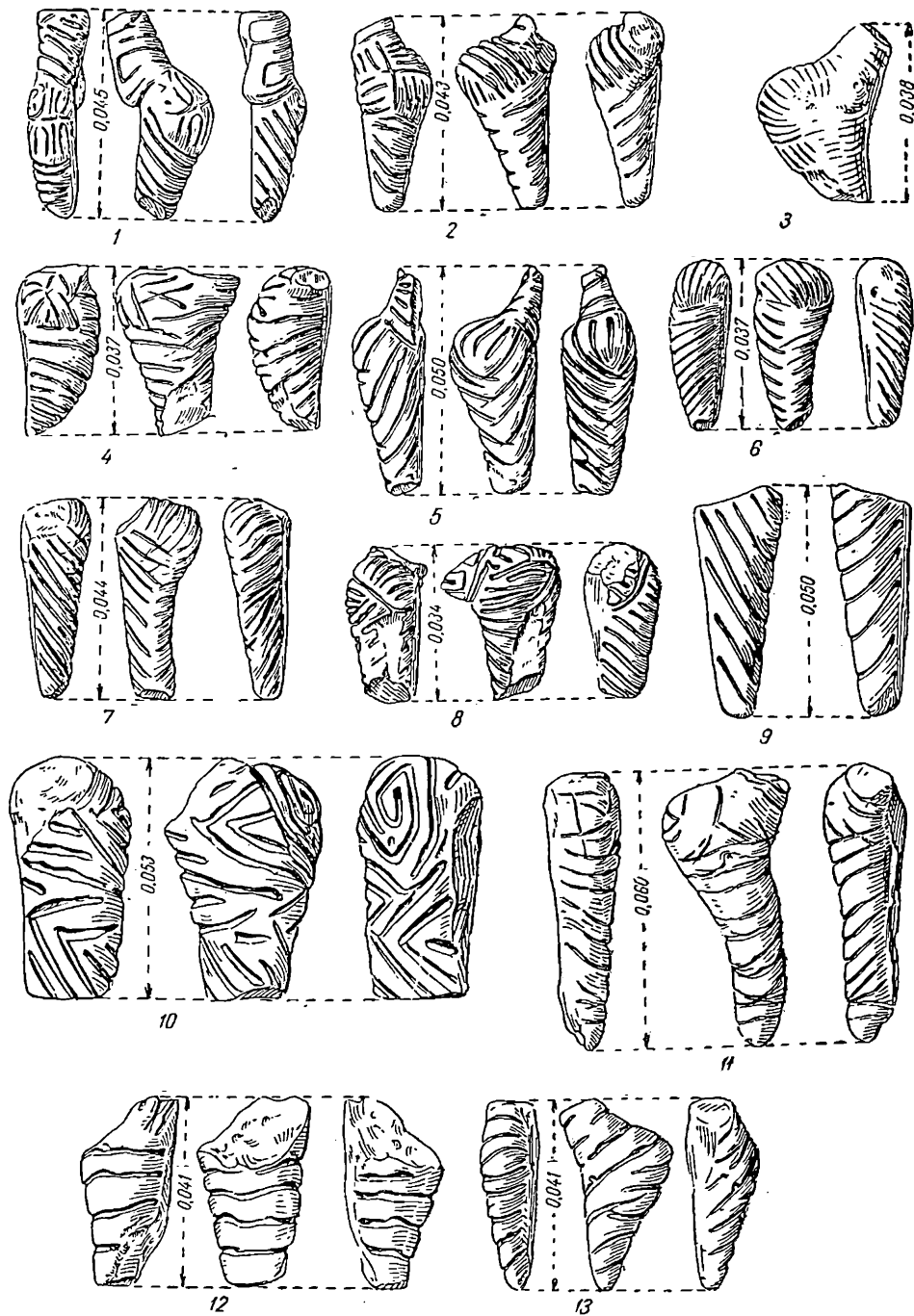
Pl. XXII. — Figurines zoomorphes à l'état fragmentaire de Cucuteni (1, 5, 8) et de Moldavie (2–4, 6, 7, 9–11).

Pl. XXIII. — Figurines zoomorphes à l'état fragmentaire de Cucuteni (1) et de Moldavie (2–10).

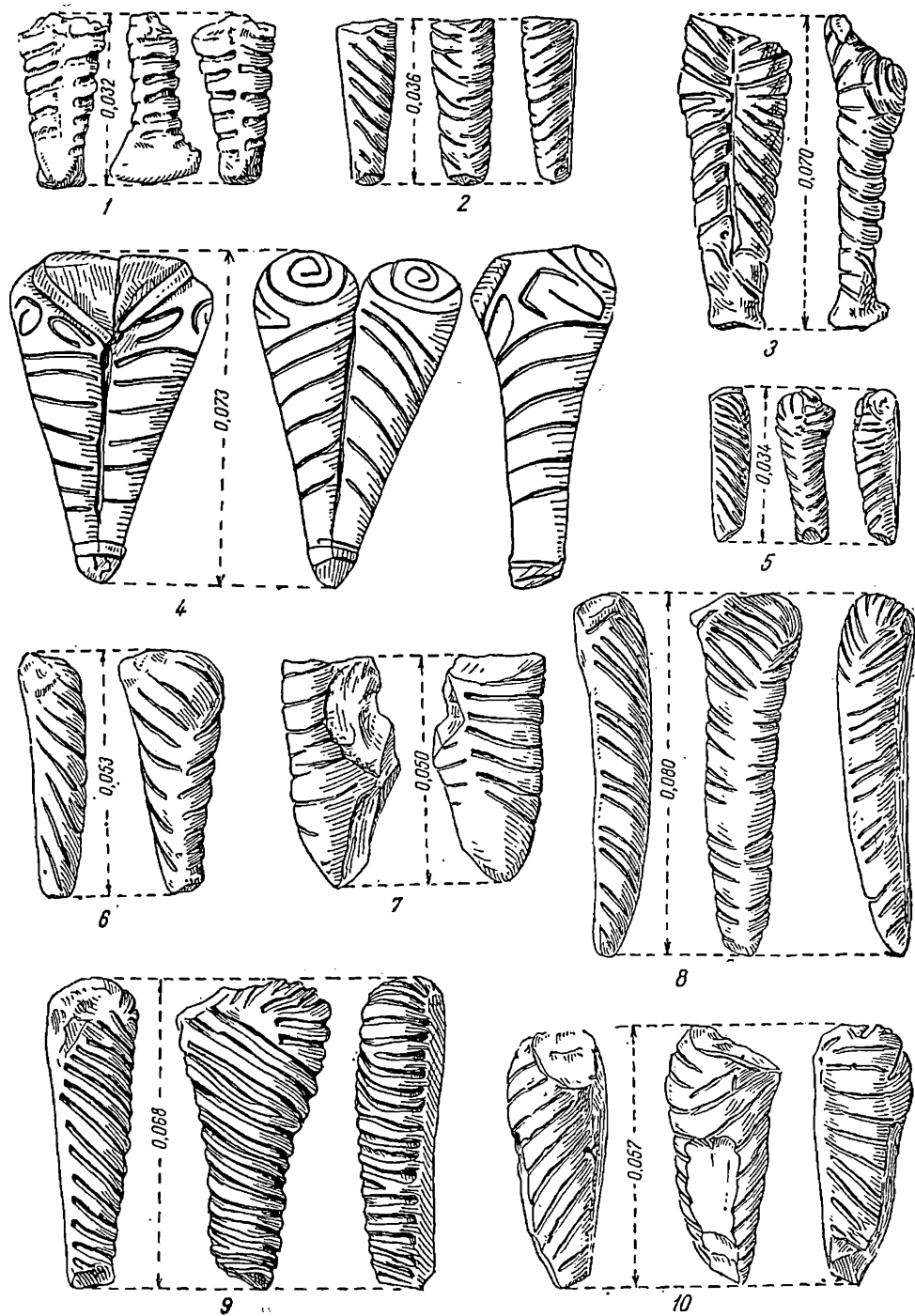
Pl. XXIV. — Figurines zoomorphes à l'état fragmentaire de Moldavie (1–8, 10) et de Cucuteni (9).

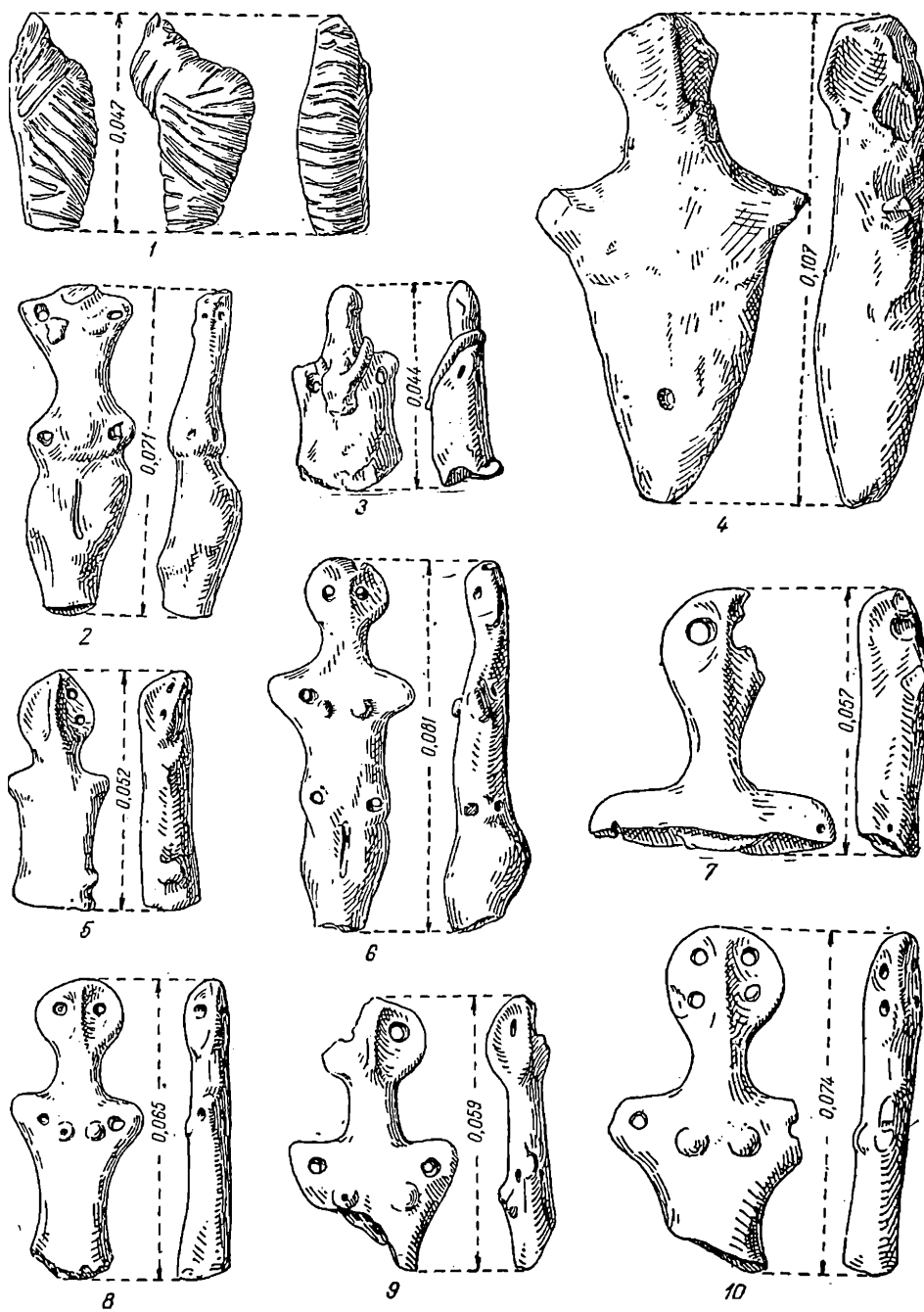
Pl. I. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni A din Moldova (1, 4-7, 9, 10) și de la Cucuteni (2, 3, 8).

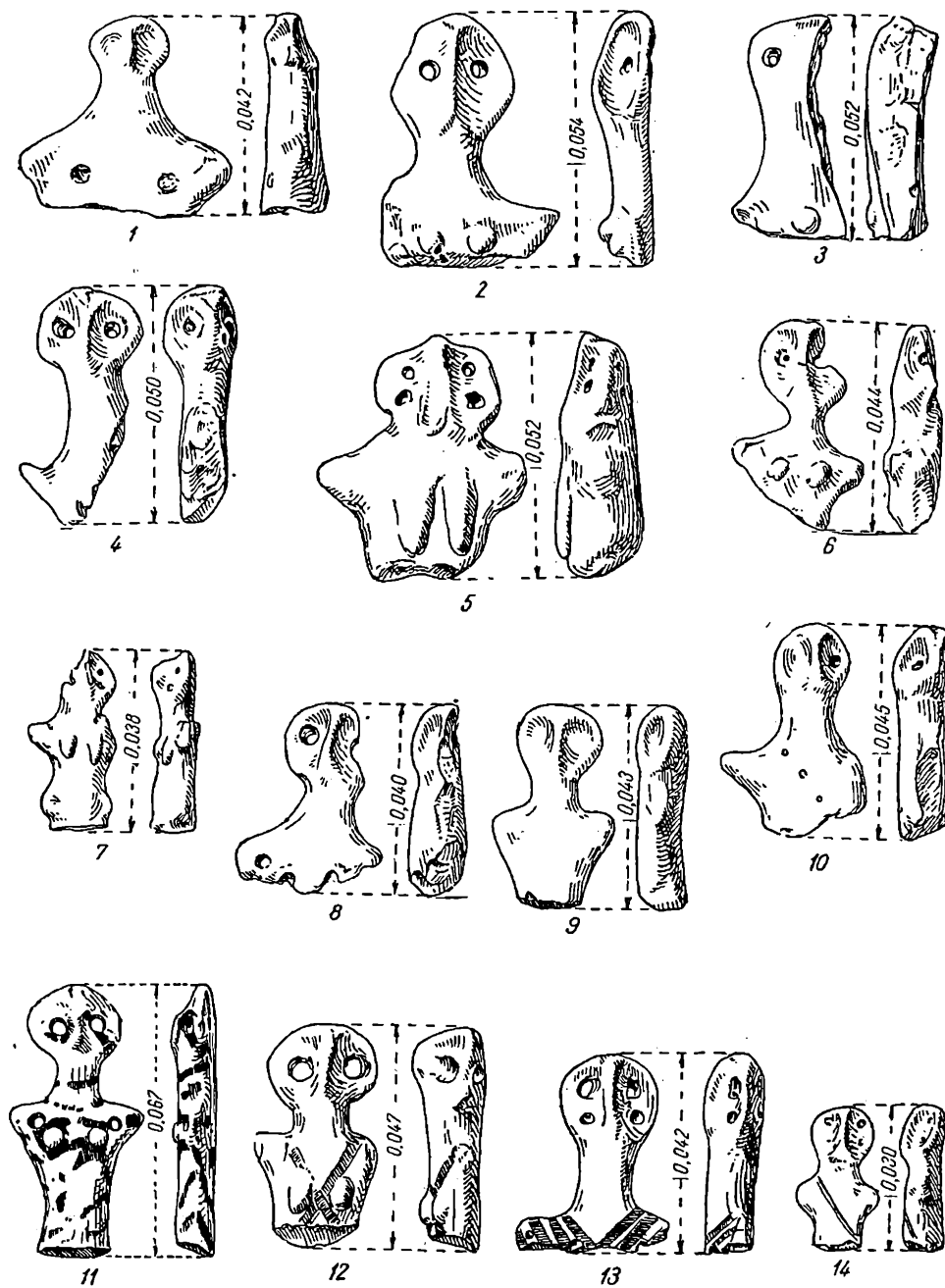
Pl. II. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni A din Moldova (1—13).

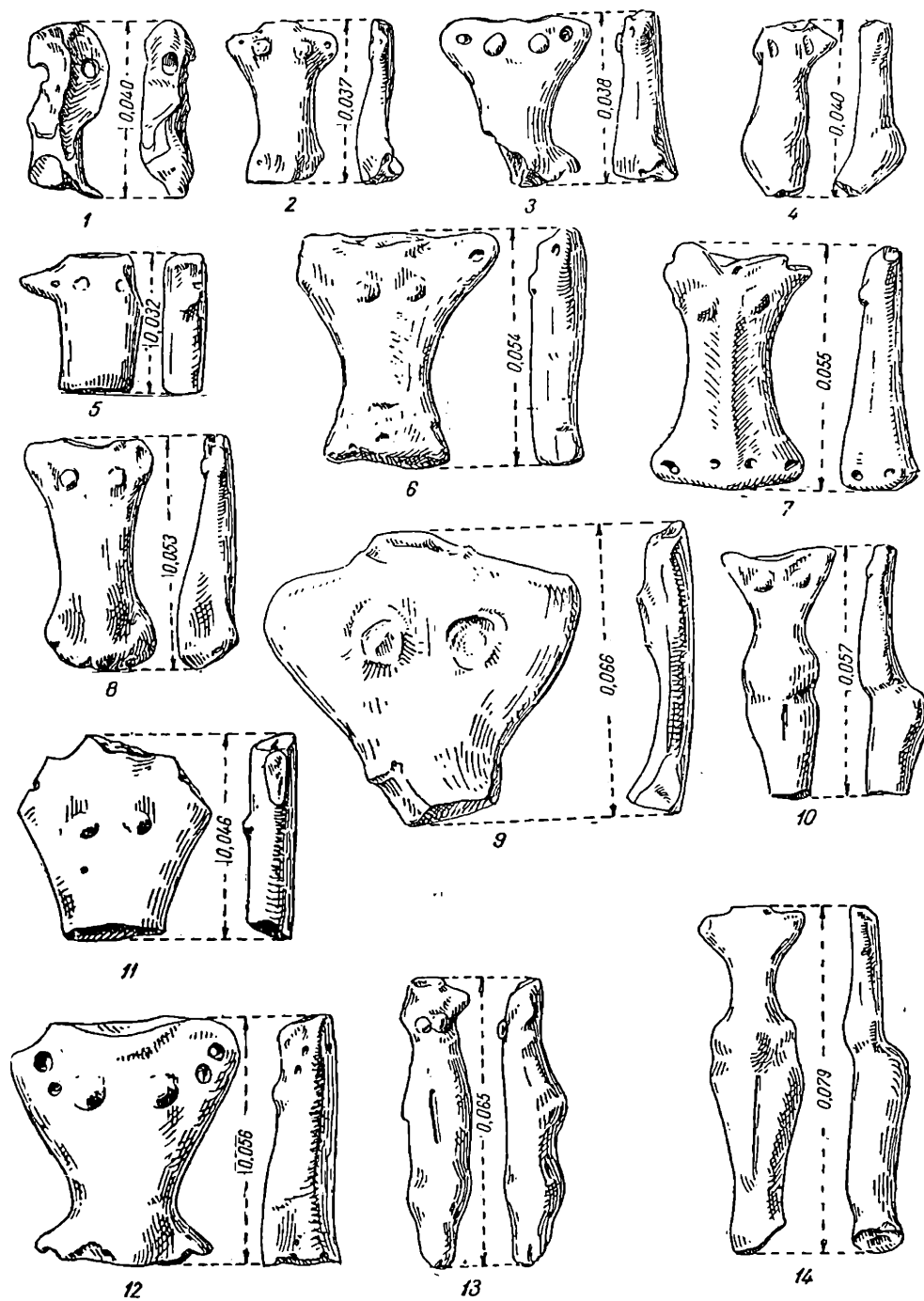
Pl. III. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni A din Moldova (1—10).

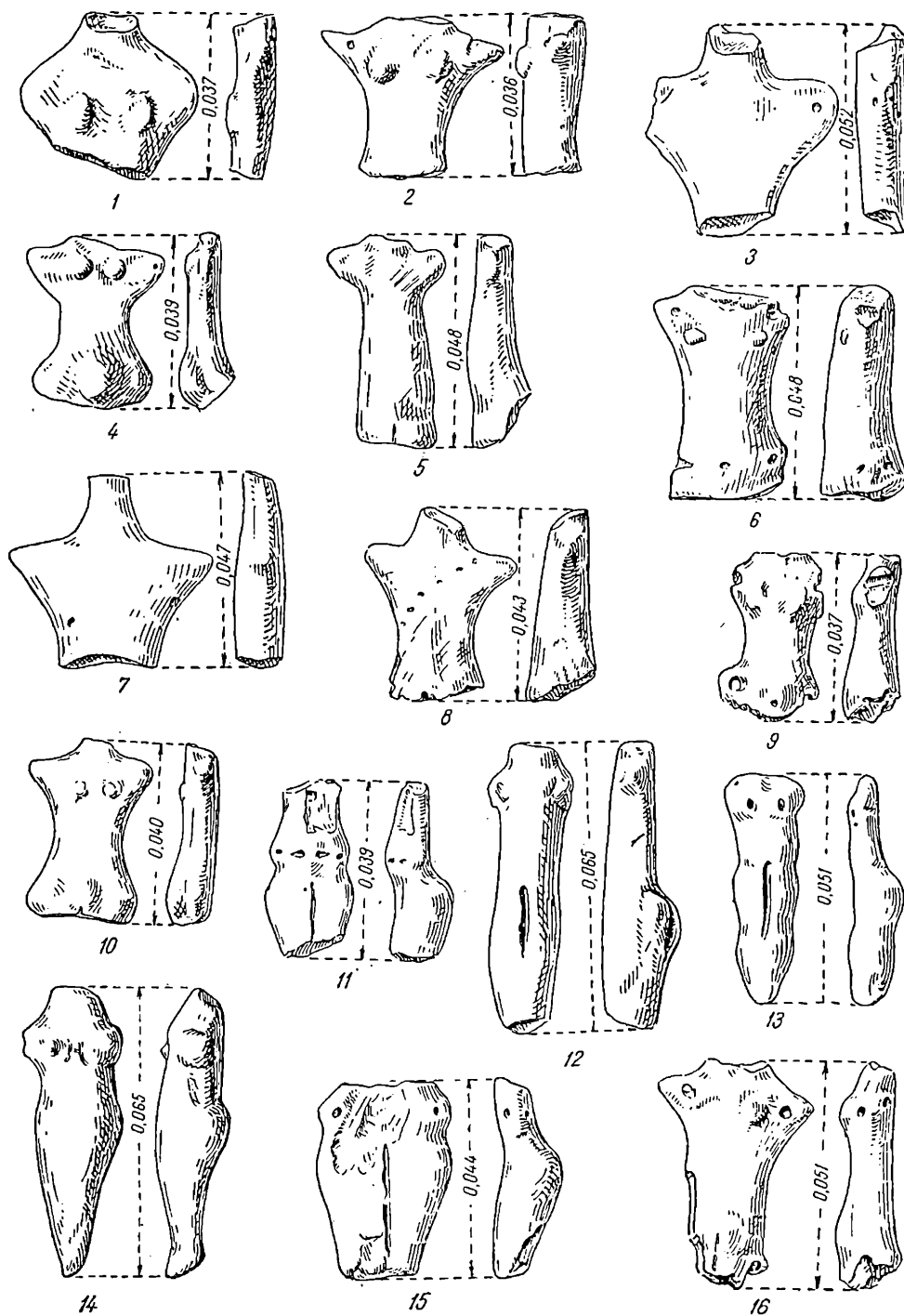
Pl. IV. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni A din Moldova (1, 3), și din faza Cucuteni B din Moldova (2, 5-10) și de la Cucuteni (4).

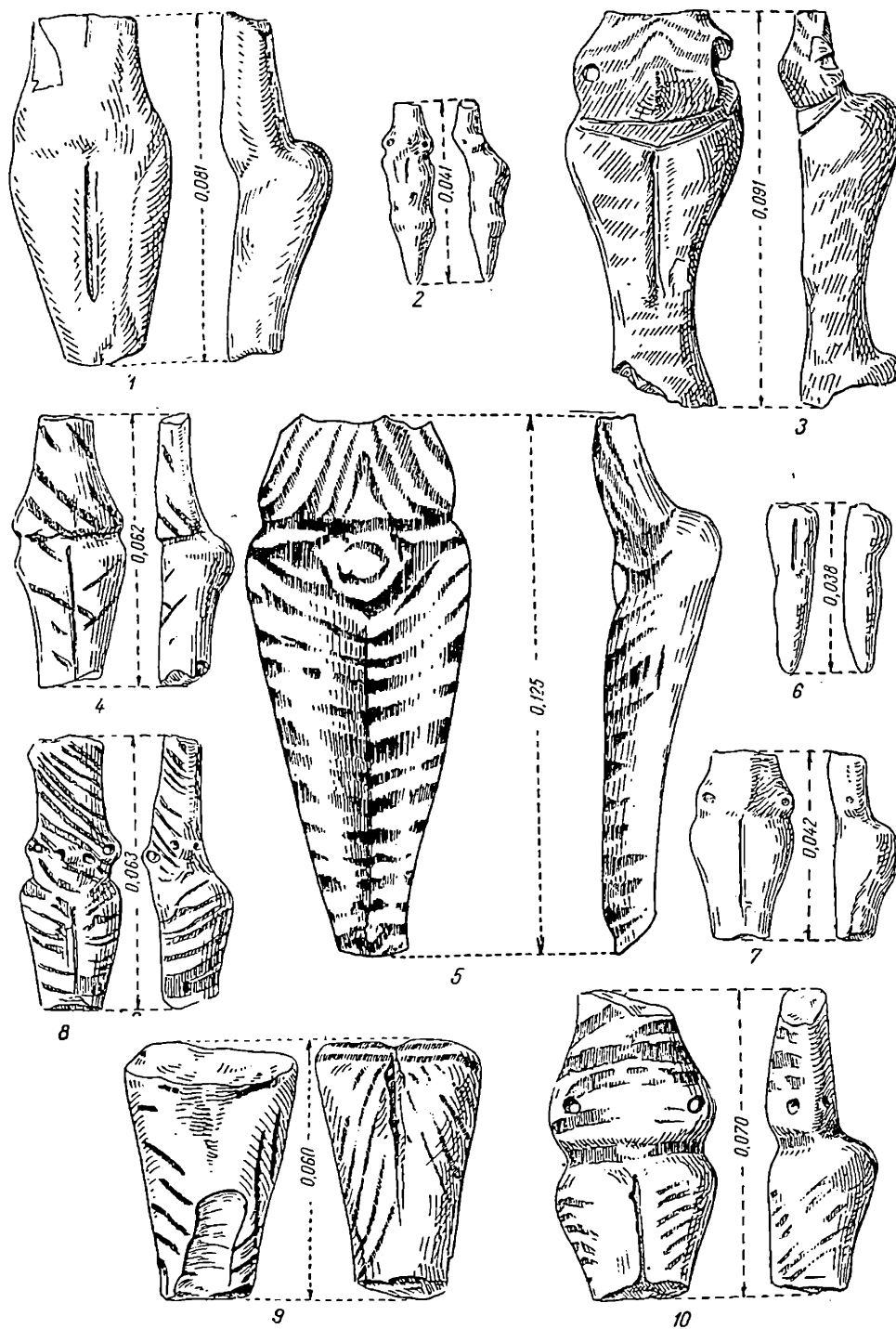
Pl. V. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—14).

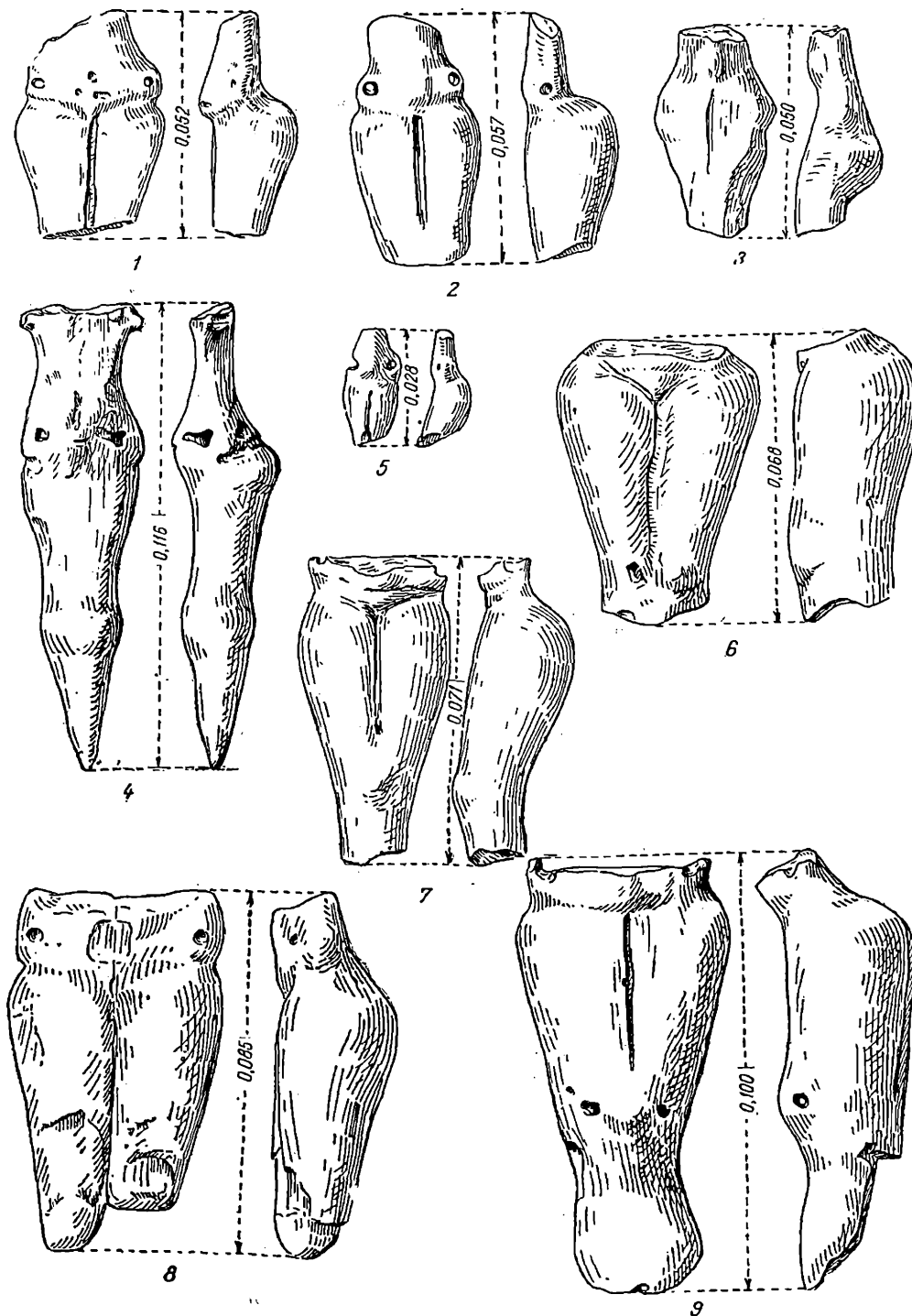
Pl. VI. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—6, 8—14) și de la Cucuteni (7).

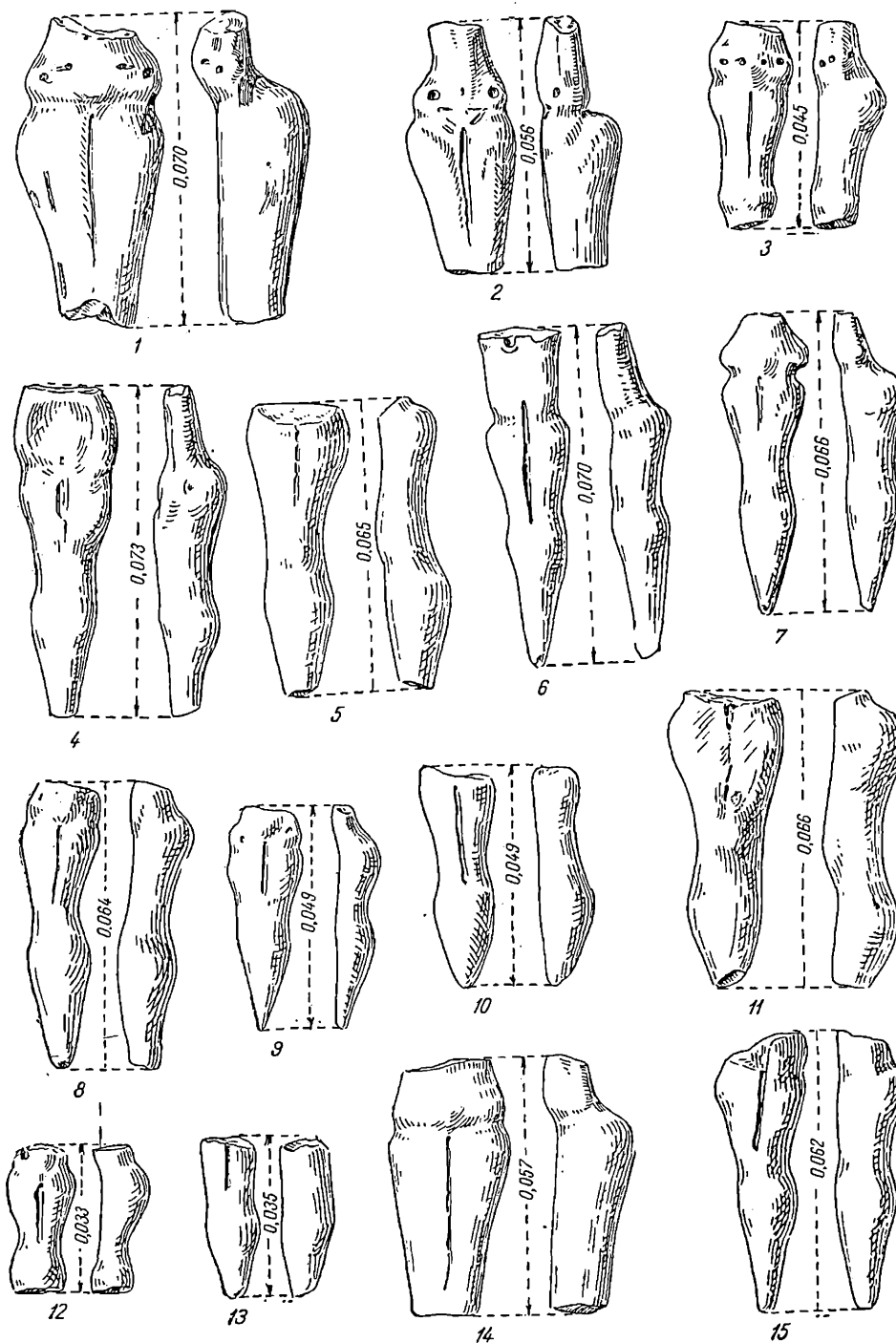
Pl. VII. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—13, 15—16) și de la Cucuteni (14).

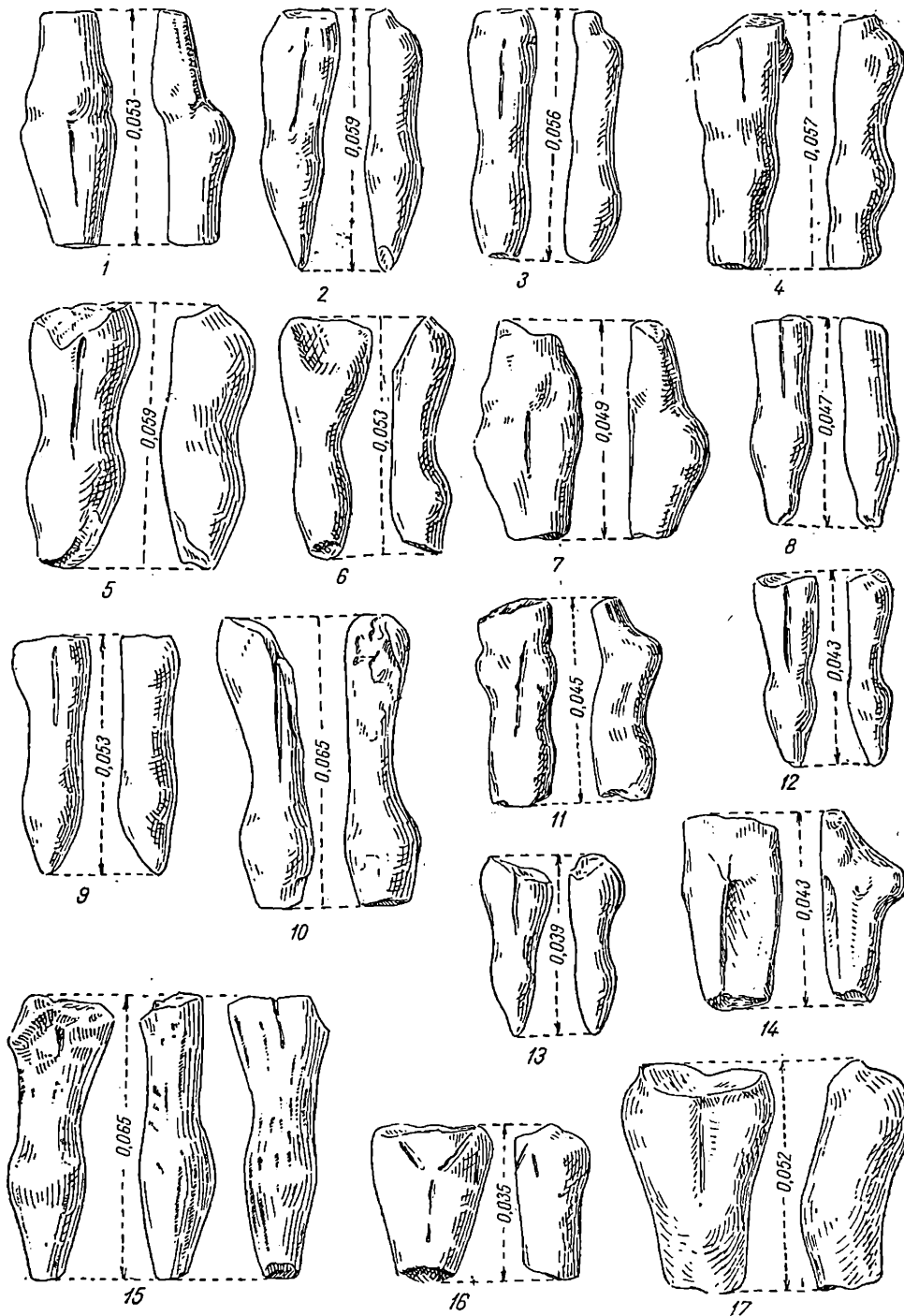
Pl. VIII. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B de la Cucuteni (1) și din Moldova (2-10).

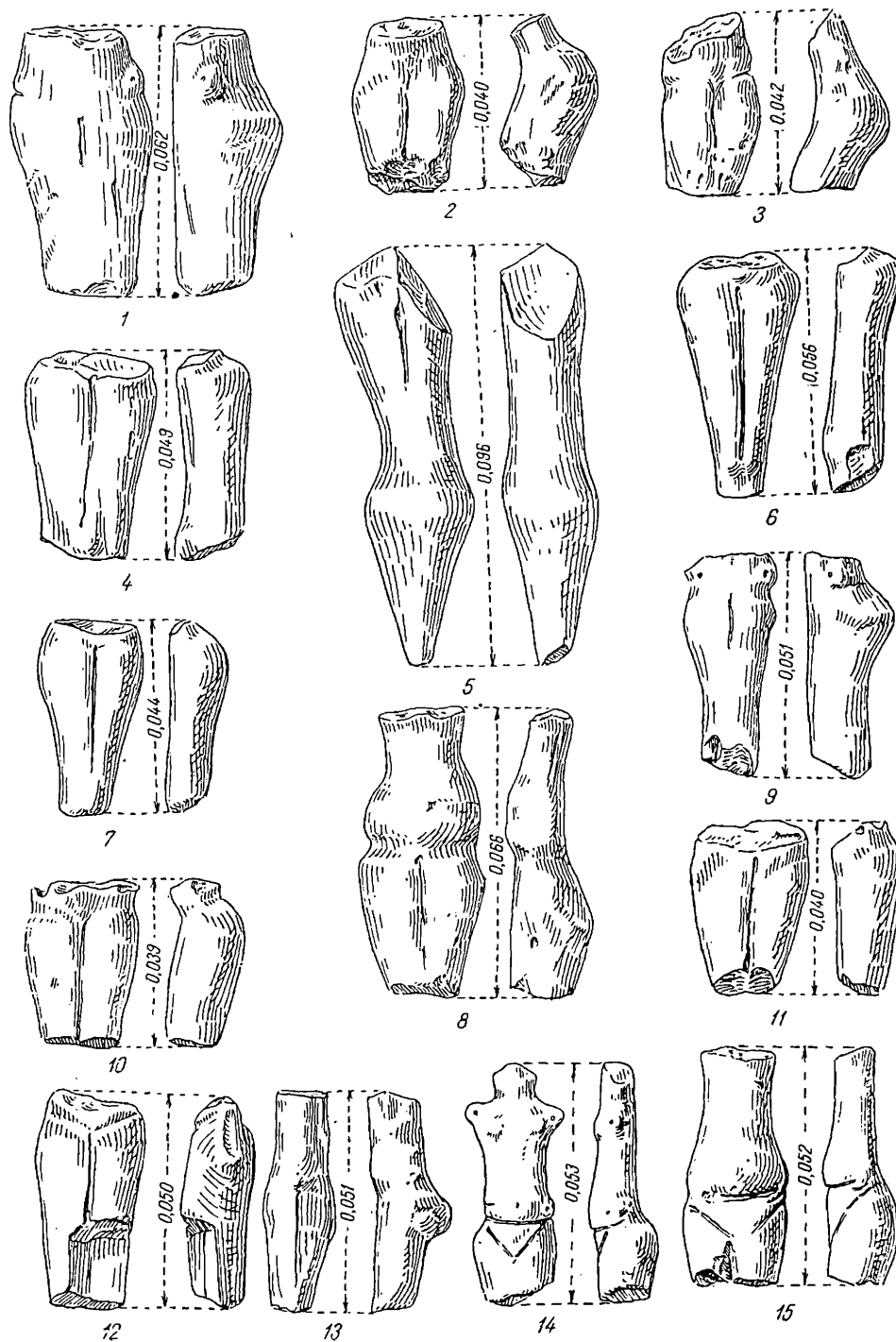
Pl. IX. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1 — 3, 5 — 9) și de la Cucuteni (4).

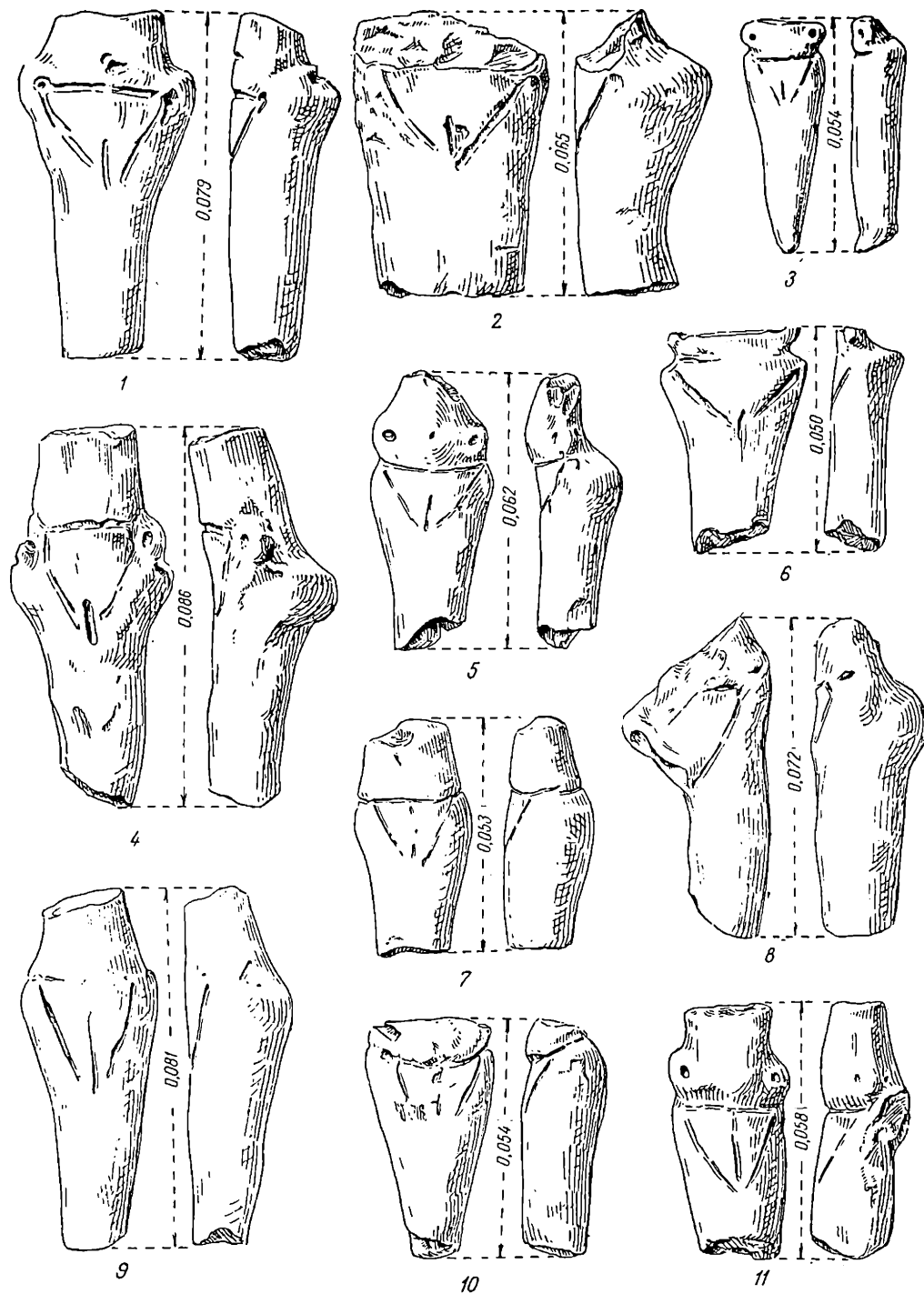
Pl. X. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—15).

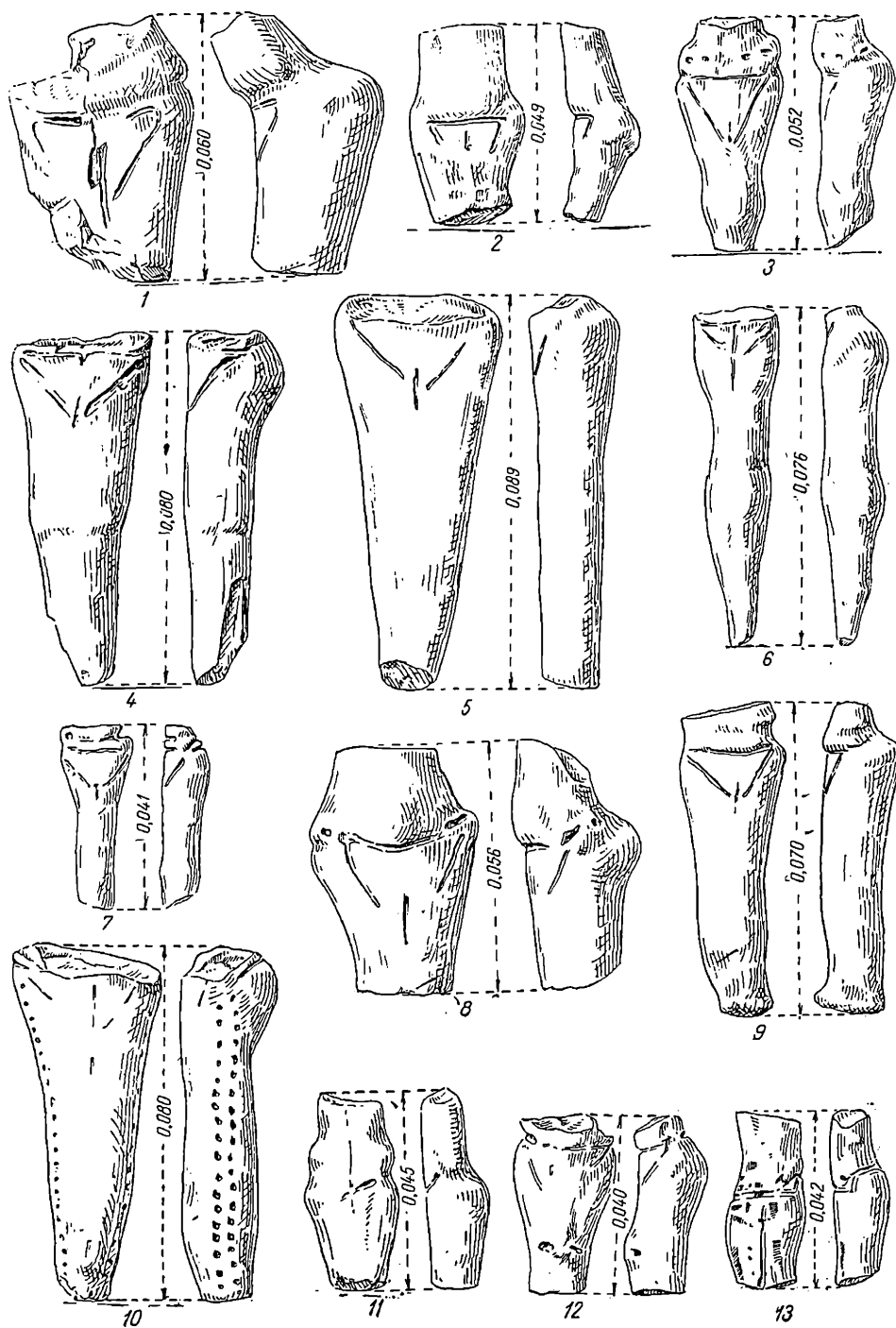
Pl. XI. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—17).

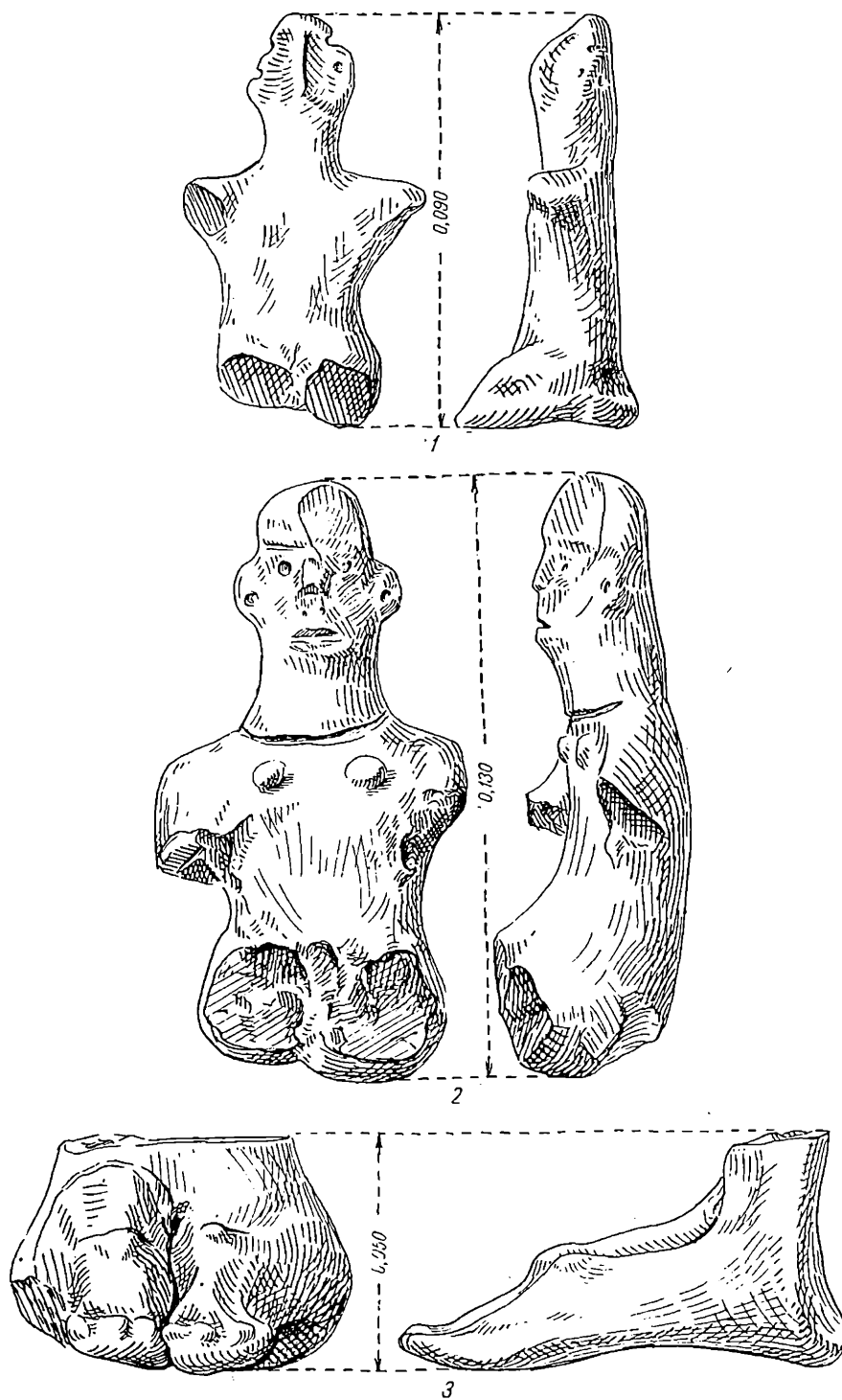
Pl. XII. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—15).

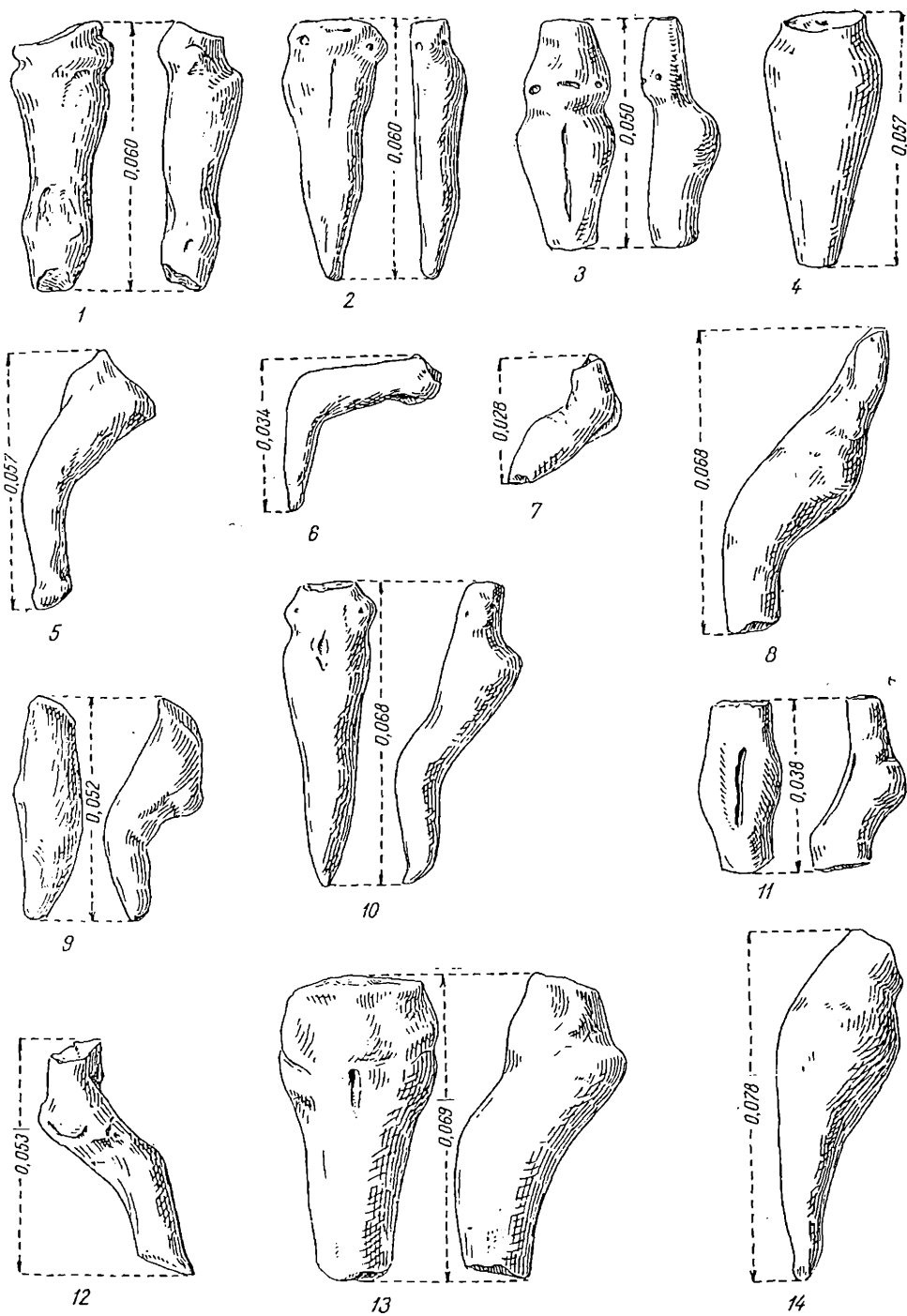
Pl. XIII. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—11).

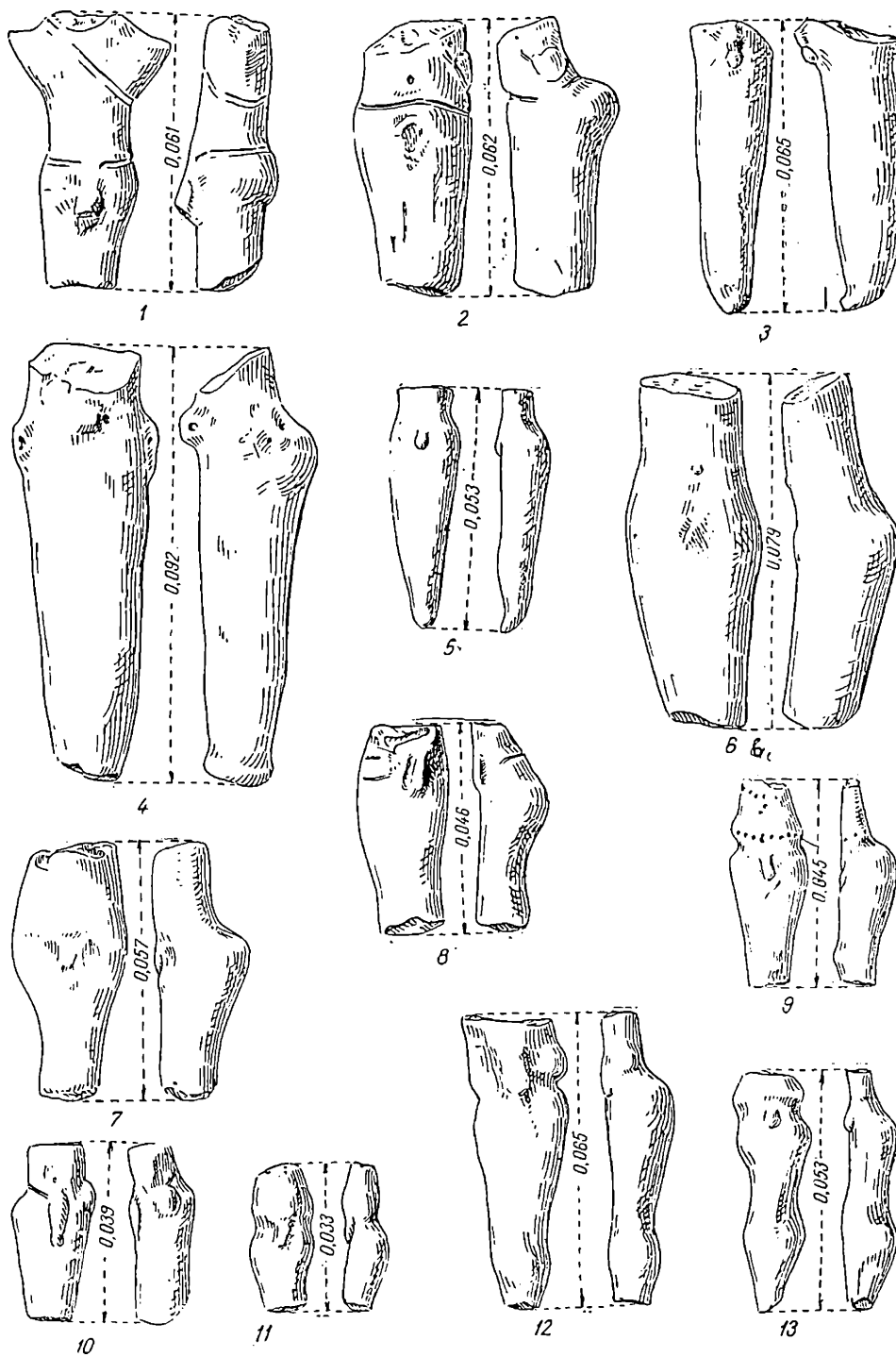
Pl. XIV. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—13).

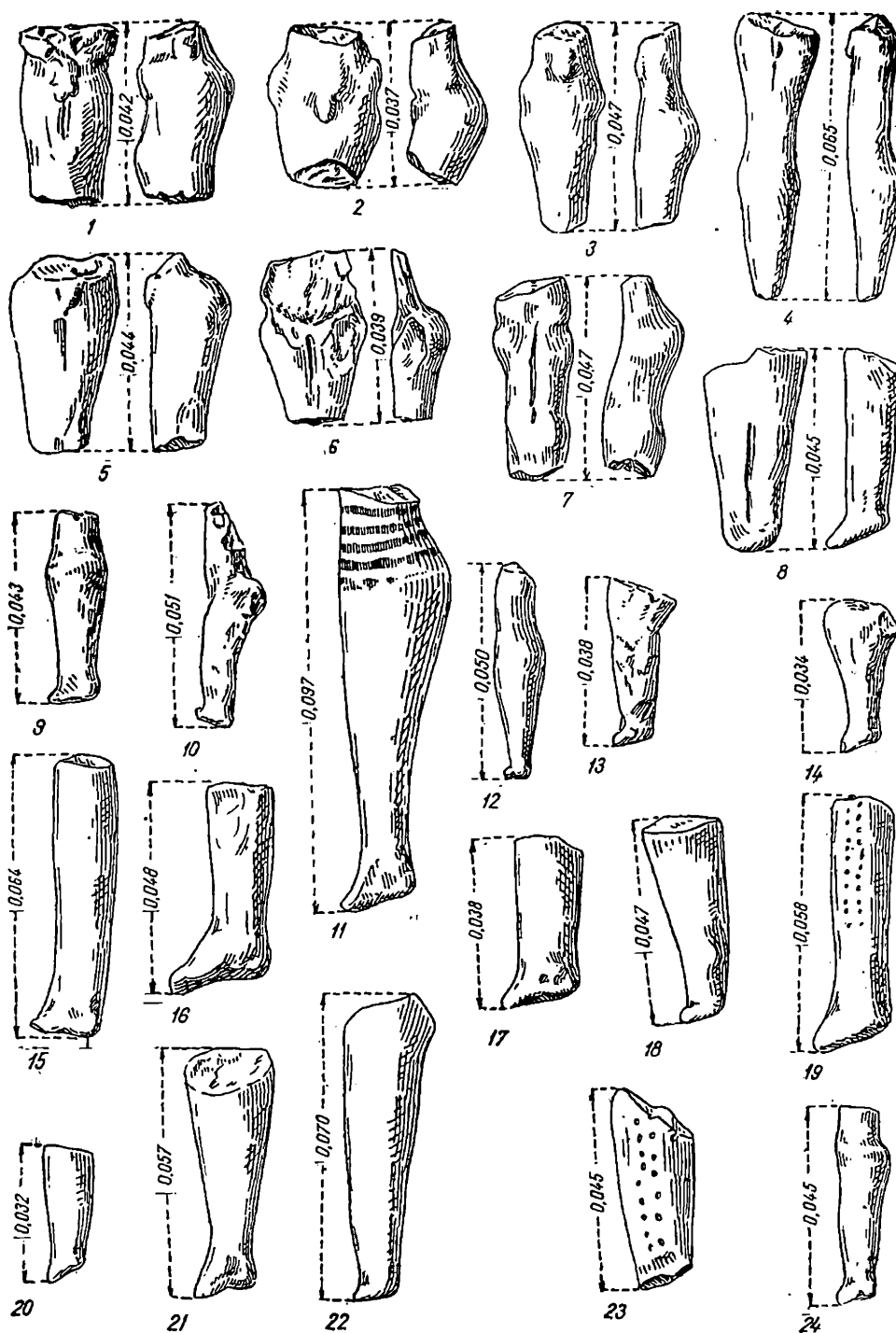
Pl. XV. — Figurine antropomorfe fragmentare în poziție șezândă din faza Cucuteni B de la Cucuteni (1, 3) și din Moldova (2).

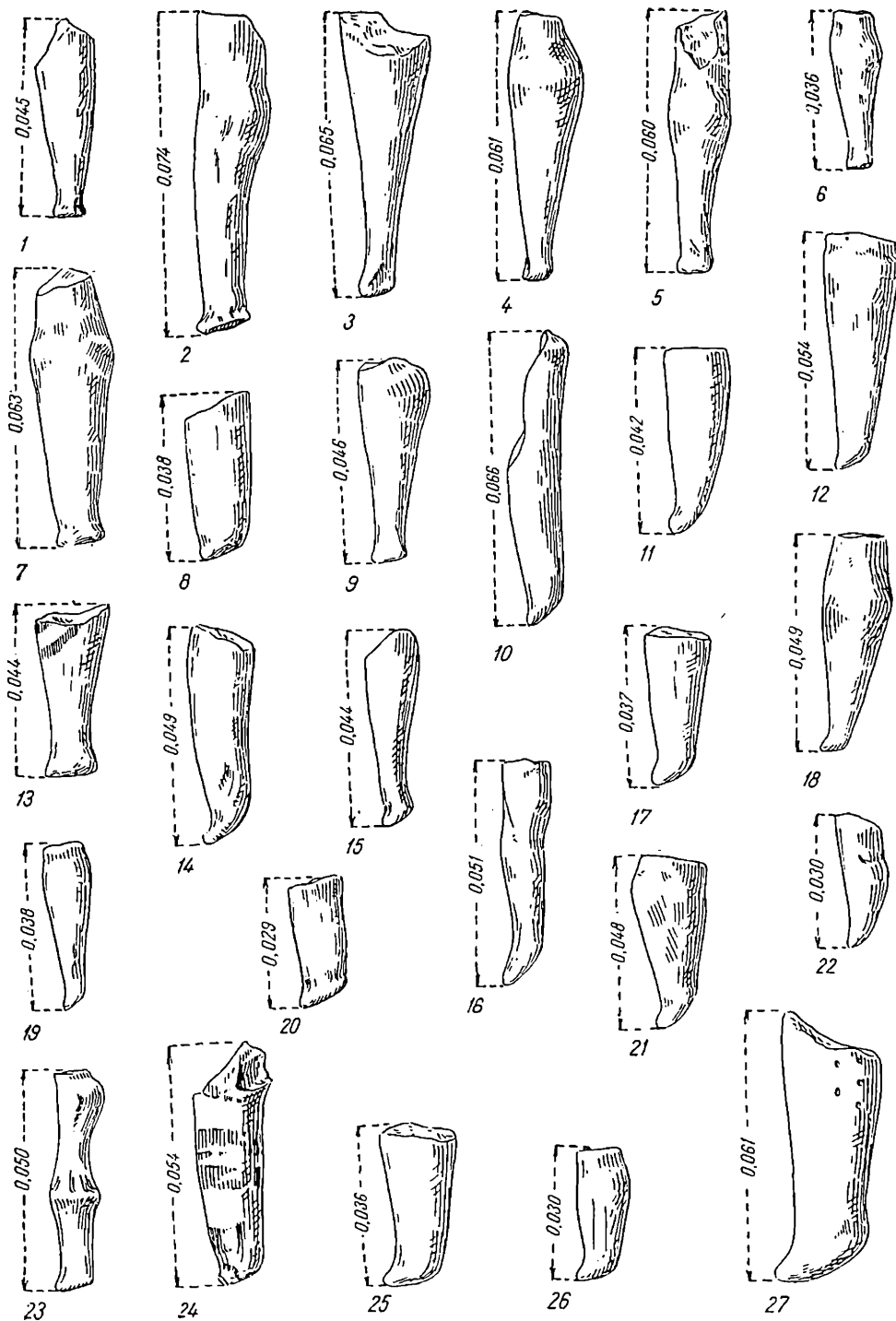
Pl. XVI. — Figurine antropomorfe fragmentare în poziție șezindă din faza Cucuteni B din Moldova (1—10, 12—14) și de la Cucuteni (11).

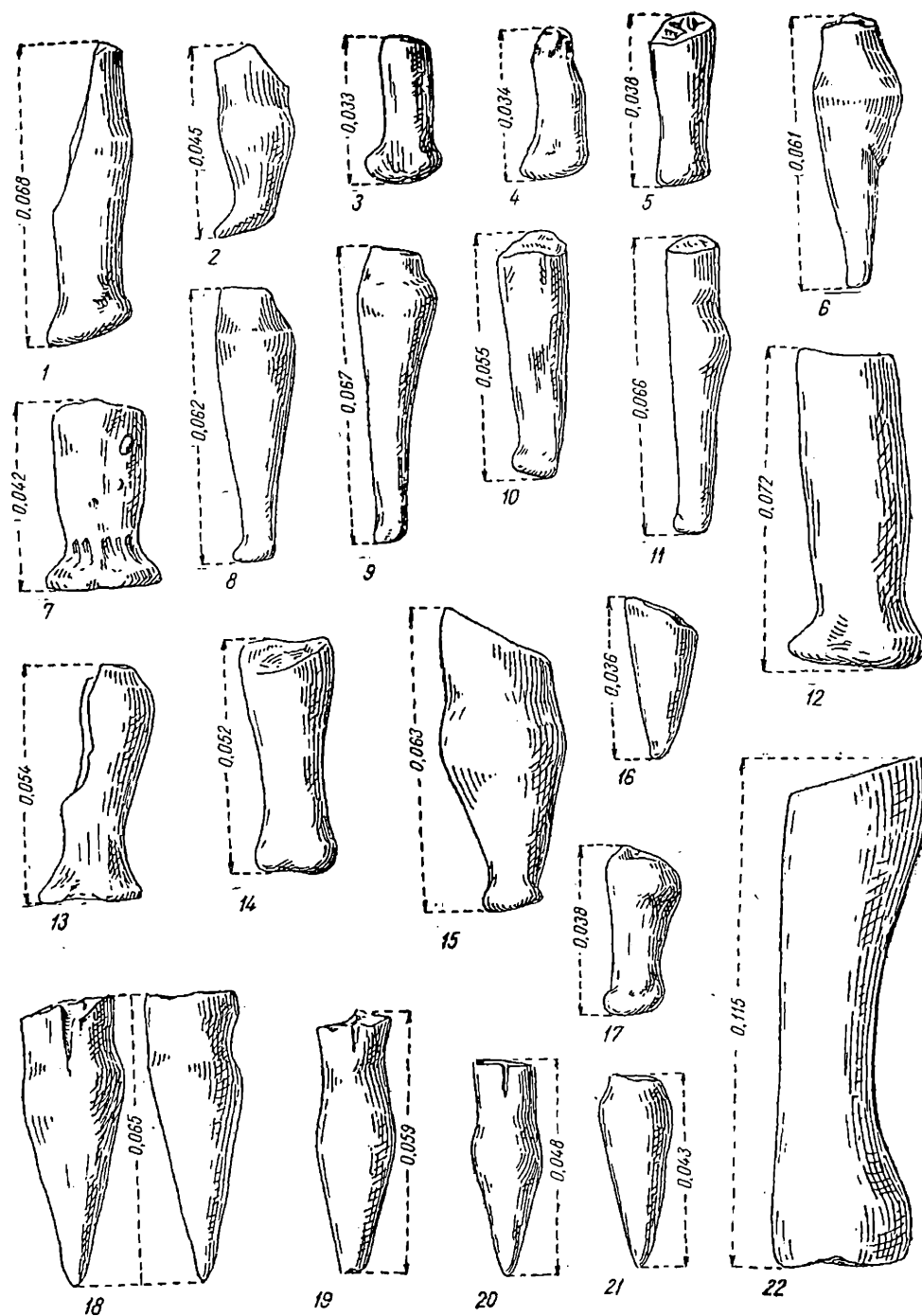
Pl. XVII. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—13).

Pl. XVIII. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—24).

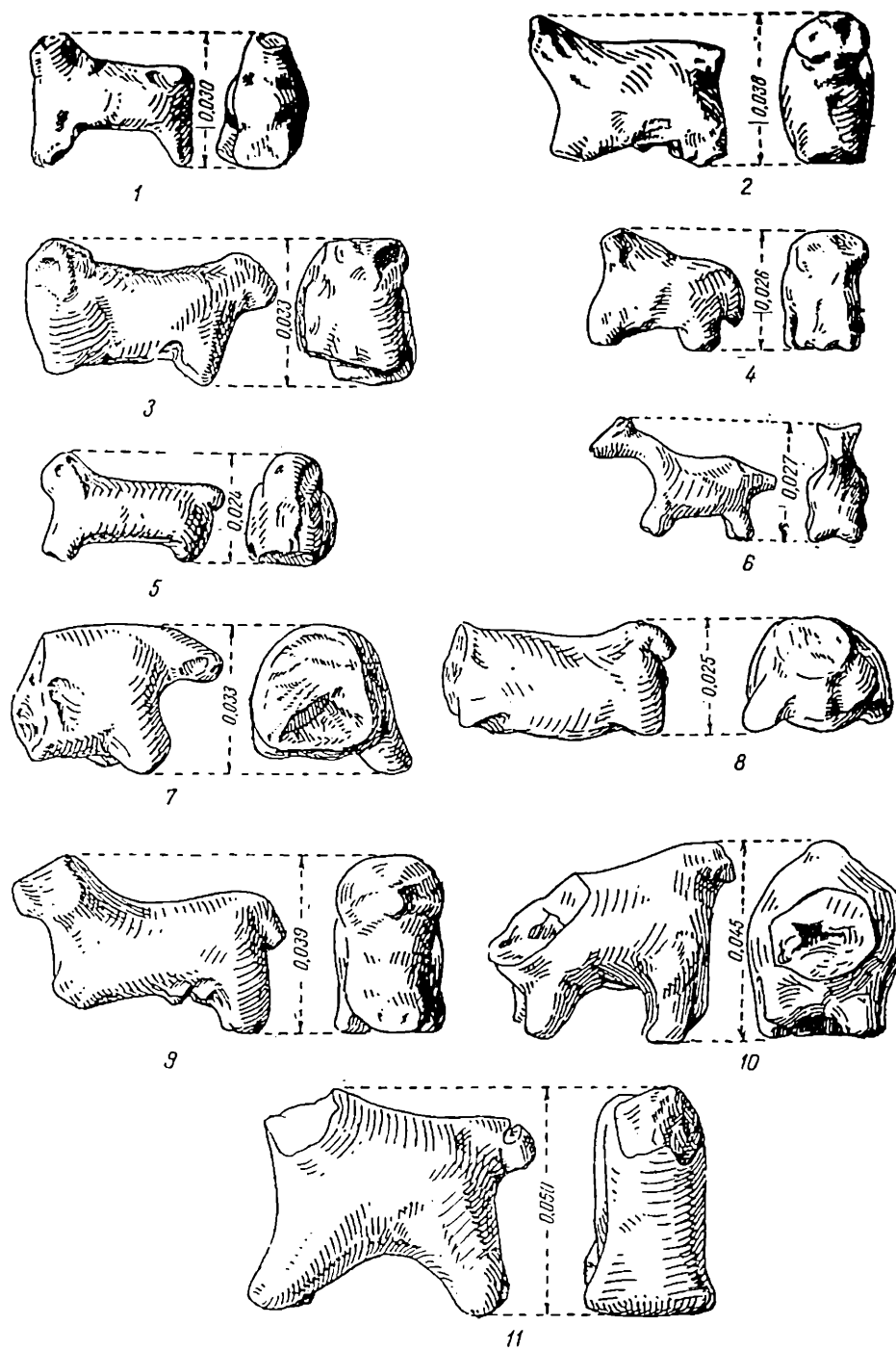
Pl. XIX. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—27).

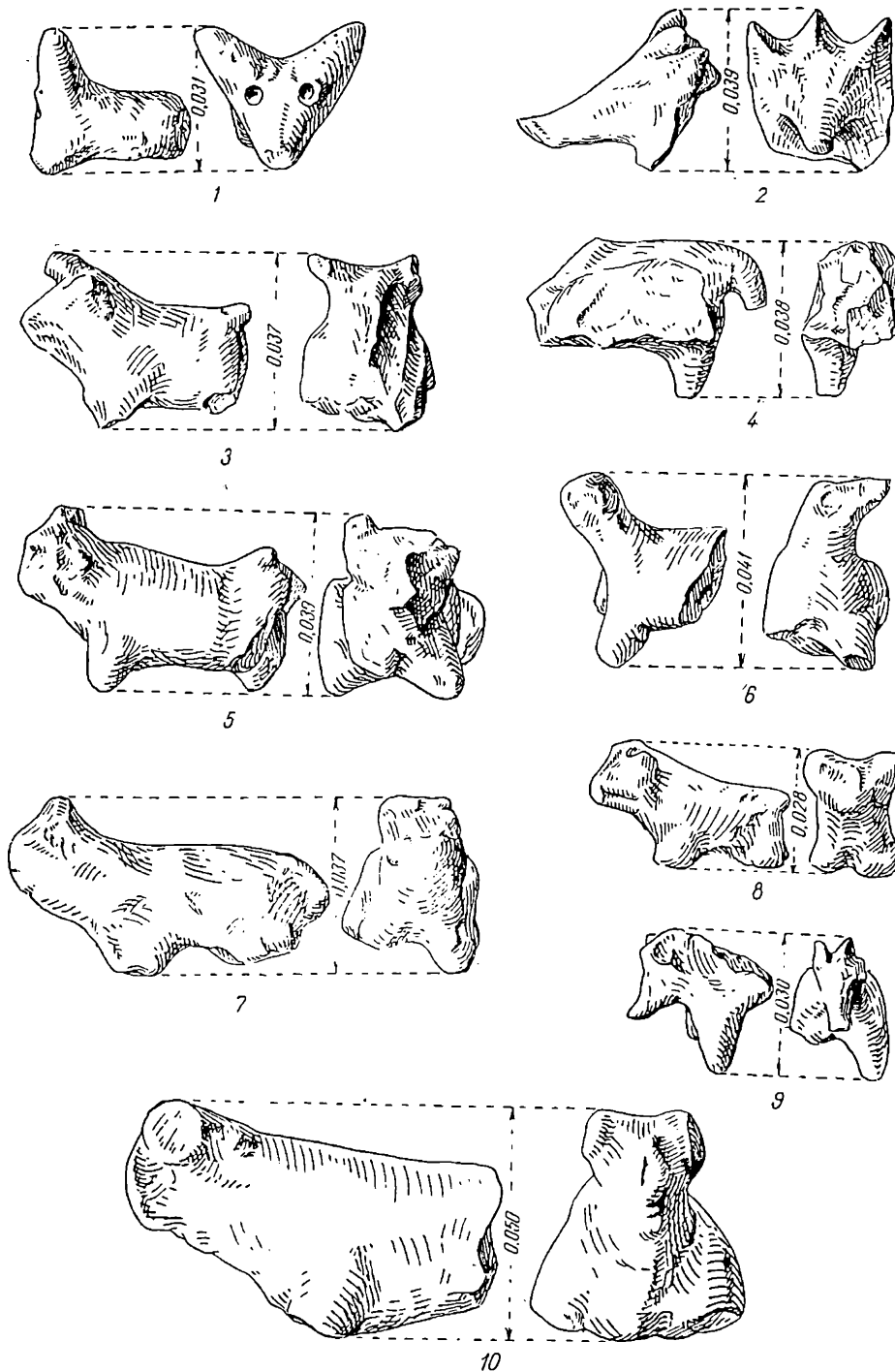
Pl. XX. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—22).

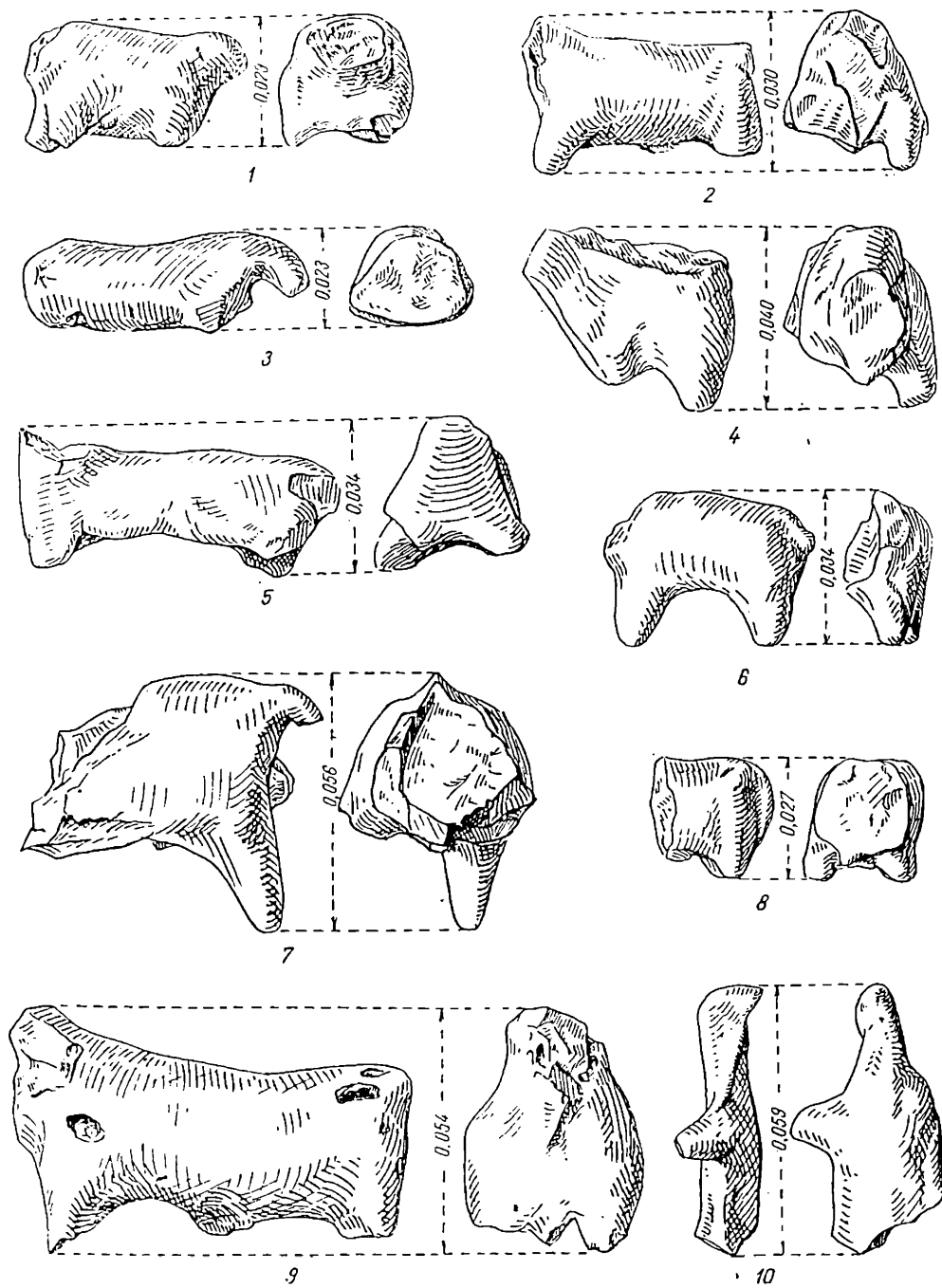
Pl. XXI. — Figurine antropomorfe fragmentare din faza Cucuteni B din Moldova (1—21).

Pl. XXII. — Figurine zoomorfe fragmentare de la Cucuteni (1, 5, 8) și din Moldova (2-4, 6, 7, 9-11).

pl. XXIII. — Figurine zoomorfe fragmentare de la Cucuteni (1) și din Moldova (2—10).

Pl. XXIV. — Figurine zoomorfe fragmentare din Moldova (1—8,10) și de la Cucuteni (9).